

บทที่ 4

ความเชื่อของชาวม้งหนองหอย

ความเชื่อในวิถีชีวิตชาวม้ง

ชาวม้งในชุมชนหนองหอยมีรากฐานวัฒนธรรมมาจากความเชื่อที่สั่งสมบ่มเพาะสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษเป็นเวลายาวนาน โดยความเชื่อทั้งหลายผูกพันแนบแน่นในวิถีชีวิตอย่างแยกกันไม่ออก ความเชื่อดังกล่าวปรากฏเป็นโลกทัศน์เชิงอภิปรัชญา ที่ว่าด้วยธรรมชาติของโลกมนุษย์ และสิ่งเหนือธรรมชาติ และโลกทัศน์เชิงจิตศาสตร์ ที่ว่าด้วยหลักความประพฤติปฏิบัติในสิ่งดีงามสำหรับตนเองและชุมชน ซึ่งเราอาจแบ่งความเชื่อที่เป็นที่เป็นโลกทัศน์ดังกล่าวออกเป็นประเด็นได้ดังนี้

4.1 ความเชื่อที่เป็นโลกทัศน์เชิงอภิปรัชญา

ชาวม้งในชุมชนหนองหอยมีความเชื่อเรื่องผีและขวัญที่เป็นระเบียบแบบแผนมาตั้งแต่อดีตและสืบทอดผ่านพิธีกรรมต่างๆ มาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งความเชื่อดังกล่าวจัดเป็นโลกทัศน์และชีวทัศน์เชิงอภิปรัชญา โดยผู้วิจัยขอแยกเป็นประเด็น ดังนี้

4.1.1 ความเชื่อเกี่ยวกับชีวิต

ชาวม้งแบ่งชีวิตออกเป็น 2 ส่วน คือ ชีวิตของสิ่งมีชีวิตทั้งหลายที่ดำรงอยู่ในโลกมนุษย์ และชีวิตหลังความตายหรือชีวิตในโลกแห่งผี แสดงถึงความเชื่อของชาวม้งที่ว่า เบื้องหลังจากชีวิตตายไปแล้ว จะไปเกิดในเมืองผี ความเชื่อดังกล่าวนำมาสู่ทัศนะเรื่องมีเทพเจ้าผู้สร้างโลก มนุษย์ และสรรพสิ่ง ซึ่งชาวม้งเชื่อว่า เทพเจ้าผู้สร้าง คือ “เซ้า” (เทพเจ้า) ซึ่งหมายถึง เทพเจ้าที่มีลักษณะ

¹ ผู้วิจัยสัมภาษณ์บุคคลต่อไปนี้ 1) นายสิทธิศักดิ์ สุวรรณโชติ ผู้อำนวยการโรงเรียนเจ้าแม่หลวงอุปถัมภ์ 2) นายสุรินทร์ นทีไพรวัลย์ ผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองหอย 3) นายชัชวาล เตชะเลิศพนา หมอทรงและผู้รู้ในหมู่บ้าน 4) นายชัชวาล นทีไพรวัลย์ 5) นายชัชวาล เตชะเลิศพนา 6) นายแตง พนารักษ์ 7) นายจิรศักดิ์ เตชะเลิศพนา 8) นายเต็ง ถนอมวารี 9) นายฟ้าง เมธาอนันต์กุล 10) นายสุรชาติ เตชะเลิศพนา 11) นายหว่าง เตชะเลิศพนา 12) นายหิ เตชะเลิศพนา 13) นายเจ้ง นทีไพรวัลย์ 14) นายเจ้า เตชะเลิศพนา 15) นายหลี่ เตชะเลิศพนา 16) นายตอง เตชะเลิศพนา 17) นายตอง พนารักษ์ 18) นายชัชวาลย์ เตชะเลิศพนา 19) นายสุริยา แซ่ลี ผู้รู้ในชุมชนและศรัทธาในพิธีกรรม 20) นายบุญเท่ง โกสินทร์ เจ้าหน้าที่โครงการหลวงหนองหอย โดยสัมภาษณ์ในระหว่างเดือนมกราคม-พฤษภาคม 2553

ยิ่งใหญ่เฉพาะต่างหากจากผีทั้งหลาย มีฤทธาภาพ มีพละนาภาพ มีความเมตตากรุณา เป็นเทพเจ้าผู้สมบูรณ์สูงสุด และมีอำนาจเหนือผีและมนุษย์ทั้งปวง ชาวมังเชื่อว่าเทพเจ้าได้อาศัยอยู่บริเวณอื่นของโลกอื่น²

เทพเจ้าผู้สร้างมีลักษณะพิเศษโดดเด่นเหนือกว่าผีทั้งหลายของชาวมัง จึงไม่น่าจะใช้ผีที่ชาวมังโดยทั่วไปให้ความเคารพยำเกรง เนื่องจากผีตามความเชื่อของชาวมัง จะปรากฏในลักษณะที่คอยช่วยเหลือในเรื่องเกี่ยวกับความไม่สบาย ความเจ็บไข้ได้ป่วยมากกว่าการสร้างโลกและมนุษย์ ในการสัมภาษณ์ผู้รู้มังทั้งหลาย ก็ได้รับคำอธิบายว่า เทพเจ้าน่าจะเป็นผีเหมือนกัน แต่เป็นผีที่มีฤทธิเดช และสถิตอยู่ในโลกอื่น จึงไม่มีความผูกพันกับมนุษย์มากนัก³

จากการศึกษาของยุทธพงษ์ สืบศักดิ์วงศ์⁴ ซึ่งเป็นคนมังที่ได้ฟังนิทานมังบ่อยๆ เชื่อว่า เทพเจ้าในลักษณะของมัง ไม่ได้มีความหมายที่ว่าพระผู้สร้างที่มนุษย์ต้องให้ความยำเกรงหรือเป็นที่เคารพสูงสุด เทพเจ้ามีความหมายเพียงในทศนะที่ว่าเป็นที่ปรึกษาของมนุษย์ในยามที่มนุษย์มีปัญหาหรืออุปสรรคต่างๆ ดังที่มีปรากฏในนิทานมังทั่วไป โดยมีวิถีที่ปรากฏอยู่บ่อยๆ ในนิทานคือ ไปถามเทพเจ้า หรือ มูหน่งเซ้า ซึ่งเทพเจ้าจะเป็นผู้รอบรู้ และชี้แนะแนวทางให้ และบางครั้งก็แนะนำวิธีการแบบมีเล่ห์เหลี่ยมใช้กลอุบายให้กับมนุษย์ผู้ไปถามก็มี

นอกจากนี้เทพเจ้ายังปรากฏให้เห็นบทบาทในบทสวดพิธีกรรมที่เรียกว่า บทชี้ทางหรือ เตอ เก้ หรือ คิ้วเก⁵ ซึ่งเป็นผู้กำหนดบทบาทให้เทพเจ้ามีอำนาจในการสร้างโลกทั้งสองโลกคือ โลกมนุษย์ กับโลกแห่งผีและสรรพสิ่ง โลกมนุษย์มีมนุษย์ปกครองอยู่ ส่วนโลกแห่งผีมี ยู่ว่าตัวแต่งเป็นผู้ปกครองคอยควบคุมระเบียบดูแลเหล่าผี และเป็นผู้อนุญาตให้เหล่าผีไปเกิดใหม่ หรือ เทอเทียะ โดยมี จื่อหย่ง⁶ ทำให้มนุษย์ตายและเป็นผู้คอยกำหนดระเบียบอายุขัยให้กับมนุษย์ กล่าวกันว่า เมื่อเทพเจ้าสร้างมนุษย์คู่แรกให้มาอยู่ในโลก มนุษย์คู่แรกชื่อ เก้าเอี้ยะ และ เคร่าอง⁷ ทั้งสองไม่รู้จักตาย และจื่อหย่งได้ทำให้มนุษย์รู้จักตายโดยกำหนดอายุไขของมนุษย์ไว้

² ผู้วิจัย : ชาวมังโดยทั่วไปทั่วภาคเหนือมีความเชื่อเรื่องเทพเจ้า (เซ้า) ว่าเป็นผู้สร้างโลกและมนุษย์เหมือนกัน

³ สัมภาษณ์นายชวะ เตชะเลิศพนา, นายชัว นทีไพรวัลย์, และนายทอง พนาวรัช, กุมภาพันธ์ 2553

⁴ ยุทธพงษ์ สืบศักดิ์วงศ์, ความคิดทางปรัชญาในภพมัง, 2546 หน้า 63

⁵ บทสวดนี้เป็นพิธีทางวิญญาณให้ไปอยู่กับผีบรรพบุรุษ ถ้าไม่มีบทสวดนี้วิญญาณอาจหลงทางและเร่ร่อนได้

⁶ เปรียบได้กับ ขมบาล ตามคติความเชื่อของชาวไทยทั่วไป

⁷ ผู้วิจัย : แนวคิดเรื่องมนุษย์คู่แรกของมัง เหมือนกับแนวคิดเรื่อง อดัม กับ อีฟ ในศาสนาคริสต์ และปู้สังคะสา ย่าสังคะลี (ปู้สังโคสา ย่าสังโคลี) ตามความเชื่อดั้งเดิมของชาวอิสาน ซึ่งแนวคิดเรื่องมนุษย์คู่แรกนี้กระจายอยู่ทั่วไปในวิถีวัฒนธรรมไทย-ลาว

1) ความเชื่อเรื่องความเป็นมนุษย์

ชาวม้งหนองหอยเชื่อว่า เทพเจ้าเป็นผู้สร้างโลกมนุษย์ โลกแห่งผี และสรรพสิ่ง โดยกำหนดให้โลกมนุษย์มีมนุษย์เป็นผู้ปกครอง ส่วน โลกแห่งผีมี “ยี่ว่าตัวเต่ง (ยี่ว่าตัวเต่ง)” เป็นผู้ปกครอง คอยควบคุมกฎระเบียบ ดูแลเหล่าผี และเป็นผู้อนุญาตให้เหล่าผีไปเกิดใหม่ โดยมีจื่อหย่ง เป็นผู้คอยกำหนดอายุขัยให้มนุษย์ เพราะฉะนั้น ความเชื่อพื้นฐานของชาวม้งจึงถือว่า มนุษย์กำเนิดมาจากการสร้างของเทพเจ้า (เซ้า)

มนุษย์ประกอบด้วยส่วน 2 ส่วน คือ ร่างกาย (รูปธรรม) และจิตใจ (นามธรรม) ส่วนร่างกายของมนุษย์ประกอบขึ้นจากอวัยวะต่างๆ ร่างกายมีการเจริญเติบโต มีการเจ็บป่วย และมีการแก่ การล้มตาย เสื่อมสลายไปตามธรรมชาติ ส่วนใจ (เซี้ย) คือ ความรู้สึกนึกคิดต่างๆ ซึ่งเทียบเคียงได้กับเวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ตามหลักเบญจขันธ์ในพระพุทธศาสนา เพียงแต่ม้งไม่ได้อธิบายส่วนประกอบของชีวิตมนุษย์แยกแยะลงไปให้ละเอียดลึกซึ้งเหมือนพระพุทธศาสนา

นอกจากนี้ ชาวม้งยังเชื่อว่า มนุษย์มีขวัญ (ปลี่) ประจำตัว ซึ่งขวัญเป็นผีประจำตัวมาแต่เกิด ขวัญในทัศนะของชาวม้งมีลักษณะเป็นตัวคน มีบุคลิกภาพ มีความรู้สึกเหมือนมนุษย์ อาจกล่าวได้ว่าขวัญถอดแบบมนุษย์ออกมาเลยก็ได้ ขวัญตามความเชื่อชาวม้งน่าจะหมายถึงความถึงวิญญาณตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนา ซึ่งต่างจาก ขวัญในภาษาไทยที่มีลักษณะเฉพาะและไม่น่าจะใช้วิญญาณ เนื่องจากขวัญครอบคลุมไปถึงสิ่งไม่มีชีวิตด้วย เช่น ขวัญไร่ ขวัญนา เป็นต้น ในขณะที่วิญญาณ มีอยู่เฉพาะในสิ่งมีชีวิตเท่านั้น ชาวม้งเชื่อว่า กระบวนการสืบต่อของชีวิต (เสี่ย) สัมพันธ์เกี่ยวข้องกับขวัญ คือเมื่อขวัญหรือวิญญาณออกจากร่างไปแล้ว ร่างกายก็จะตายหรือสิ้นลมหายใจ⁸

ความเชื่อเรื่องชีวิตมนุษย์

ชาวม้งหนองหอยเชื่อว่า วิญญาณได้มาปฏิสนธิในร่างกายตั้งแต่เมื่อผู้หญิงเริ่มตั้งครรภ์แล้ว หมายความว่า หากไม่มีวิญญาณซึ่งเป็นตัวการชีวิตมาปฏิสนธิในครรภ์มารดา ชีวิตก็ถือกำเนิดไม่ได้ วิญญาณจึงเป็นตัวการของกระบวนการชีวิตทั้งหมด นั่นคือ ชีวิตมนุษย์อาศัยวิญญาณเป็นแดนเกิด และสืบทอดมาจากวิญญาณซึ่งเป็นอีก โลกหนึ่ง แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างสองโลกอย่างชัดเจน

เมื่อทารกถือกำเนิดขึ้นมา ก็จะมีการนำเอารกไปฝังไว้ในบ้าน หากเป็นเพศหญิงก็จะฝังรกไว้ในใต้เตียงนอน หากเป็นเพศชายก็จะฝังไว้ในที่เสาเอก (เสากลางบ้าน) หรือ เจ็ด้า (เสา

⁸ สัมภาษณ์นายชว๊ะ เตชะเลิศพนา, นายชัว นทีไพรวัลย์, นายจรัสศักดิ์ เตชะเลิศพนาและนายชวา เตชะเลิศพนา, กุมภาพันธ์ 2553

กลางบ้านนี้เปรียบเสมือนเสาค้ำฟ้า ซึ่งค้ำระหว่างฟ้ากับดิน ส่วนฟ้าหมายถึงหลังคาบ้าน พื้นบ้านก็เหมือนพื้นดิน เสาเอกจึงถือเป็นเสาที่มีความสำคัญของบ้าน) เมื่อทารกอายุได้ 3 วัน จะมีการเรียกขวัญหรือทำขวัญ (อุปถัมภ์) ให้⁹ เพื่อบอกกล่าวผีประจำบ้านให้รับรู้ว่าคุณคนนี้ได้มาเป็นสมาชิกในครอบครัว จะเป็นผู้กำหนดความเป็นไปของครอบครัวต่อไป ซึ่งหลักการนี้ถือว่าสำคัญมากเพราะจะส่งผลกระทบต่อฟ้าและดิน ในพิธีเรียกขวัญนอกจากเพื่อแจ้งให้ผีประจำบ้านทราบแล้ว ยังเป็นการเลี้ยงส่งขอบคุณผีสามัญภรรยาคู่หนึ่งที่พาวิญญาณมาเกิดเป็นมนุษย์ เนื่องจากชาวม้งเชื่อว่า การที่ทารกมาเกิดในบ้านเพราะมีสามัญภรรยาคู่หนึ่งพาวิญญาณมาเกิด จึงต้องทำการเรียกขวัญเพื่อเป็นการขอบคุณ ไม่ใช่เรียกเพื่อให้วิญญาณมาสถิตในร่างกายเหมือนความเชื่อของสังคมไทยโดยทั่วไป และชาวม้งมีพิธีกรรมหลายพิธีกรรมในการนำทารกมาสู่โลกมนุษย์ มายังแซ่ตระกูลและครอบครัวของฝ่ายบิดาซึ่งเป็นผู้คุมหลักของสายตระกูลของสังคมม้ง

ชาวม้งถือว่า ลูกชายเป็นเสาหลักของบ้าน ลูกชายจึงดีกว่าลูกสาว เมื่อแต่งงานกันแล้ว ฝ่ายหญิงต้องออกเรือนไปอยู่กับฝ่ายชาย ต่อเมื่อจะกลับมาเยี่ยมบ้านต้องขออนุญาตสามีทุกครั้ง ความเชื่อของชาวม้งถือว่า ผู้ชายในตระกูลเท่านั้นจึงจะมีสิทธิ์เช่นสรวงผิบรรพบุรุษ ผู้หญิงไม่มีสิทธิ์กระทำได้ ยิ่งผู้หญิงที่ออกเรือนไปแล้ว ถือว่าเปลี่ยนผีไปเป็นคนในตระกูลอื่น ก็จะไม่ได้รับความสำคัญในกิจกรรมต่างๆ ของตระกูล การนับถือผิบรรพบุรุษจึงเป็นการนับถือผีฝ่ายบิดา

เมื่อมีการตายเกิดขึ้น จะต้องมีการจัดงานศพที่บ้านผู้ชาย เช่น เมื่อนาย ก ตาย ลูกชายนาย ก ต้องทำหน้าที่จัดการงานศพ ไม่ใช่ลูกสาว พิธีหลักของลูกสาวจะมีความสำคัญในวันอ้าวค้ำจ้อ คือ วันที่แขกผู้มีเกียรติต่างแซ่จะมาร่วมทำความเคารพศพพร้อมกับนำกระดาดเงิน (ข้าวเต๋อ) มาถวาย ซึ่งลูกสาวจะต้องคอยต้อนรับและดูแลแขกเป็นอย่างดี

เมื่อผู้ตายตายครบ 13 วันเต็ม จะมีพิธีปล่อยขวัญหรือวิญญาณ (จอบลี่) การปล่อยวิญญาณ คือ การให้วิญญาณที่ประจำอยู่ ณ หลุมฝังศพไม่ต้องกังวลเรื่องใดๆ อีก เพราะถือว่าอยู่กับคนละโลกแล้ว และอยู่กับคนละกฎเกณฑ์ มนุษย์เป็นอิสระจากกฎเกณฑ์ของโลกแห่งผี และผีก็เป็นอิสระจากกฎเกณฑ์ของโลกมนุษย์ แต่ชีวิตในแต่ละโลกก็ต้องเคารพซึ่งกันและกัน การปล่อยวิญญาณตามความเชื่อชาวม้งจึงไม่หมายความว่าถึงการปล่อยให้วิญญาณไปเกิด แต่หมายความว่าให้วิญญาณผู้ตายกับมนุษย์เป็นอิสระจากกัน อีกความหมายหนึ่ง การปล่อยวิญญาณคือ การที่คนใน

⁹ การเรียกขวัญ หรือการทำขวัญ คือการที่หมอทรงบอกกล่าวแก่ผีให้ทราบว่ามีเด็กมาเกิดในแซ่ตระกูล ขอให้ผีปกป้องคุ้มครองดูแลรักษา เพื่อให้เด็กเติบโตด้วยความสมบูรณ์แข็งแรง ไม่มีโรคภัยเบียดเบียน และไม่ประสบกับภัยอันตรายต่างๆ ซึ่งลักษณะการเรียกขวัญ ไม่มีกฎเกณฑ์ที่แน่นอนตายตัวว่าจะต้องท่องหรือสวดบทเรียกขวัญเป็นการเฉพาะ เป็นแต่เพียงการบอกกล่าวตามความเข้าใจของหมอทรงแต่ละคน

ตระกูลเลี้ยงส่งวิญญาณและเลี้ยงเพื่อให้วิญญาณผู้ตายเป็นฝ่ายขอบคุณแขกผู้มาช่วยงานและจัดงานให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี¹⁰

2) ความเชื่อเรื่องเพศ

ชาวม้งหนองหอยเชื่อว่า เพศชายดีกว่าเพศหญิง เพศชายเป็นเสาหลักของครอบครัว เป็นผู้นำครอบครัว เป็นผู้คิดและตัดสินใจเรื่องต่างๆ ภายในบ้านทั้งหมด ส่วนเพศหญิงจะมีความสำคัญน้อยกว่าเพศชาย เนื่องจากในวันข้างหน้า เพศหญิงต้องแต่งงานและออกเรือนไปอยู่กับฝ่ายชาย การออกเรือนก็คือการเปลี่ยนไปถือผีในตระกูลของแซ่อื่น จึงไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับตระกูลเดิมอีกต่อไป เพศหญิงจึงไม่ได้เป็นผู้ถือเสาผีหรือเสาเรือน และไม่ได้เป็นผู้เลี้ยงดูฝ่ายบิดามารดาไปจนชั่วชีวิต กล่าวคือบิดามารดาไม่ได้ตายในบ้านของลูกสาวตนเอง นอกจากลูกสาวคนนั้นไม่แต่งงานและอยู่กับบิดามารดาจนแก่เฒ่า ชาวม้งมีความเชื่อว่ามีลูกชายคนเดียวดีกว่ามีลูกสาวถึง 9 คน เนื่องจากว่า ลูกสาวทั้ง 9 คนนั้น เมื่อเติบโตไปแล้วก็ต้องแต่งงานออกเรือนกันหมด ในขณะที่ลูกชายยังอยู่ที่บ้านคอยเป็นผู้ถือเสาหลัก อยู่ดูแลบิดามารดา และเป็นผู้สืบตระกูลต่อไป¹¹

3) ความเชื่อเรื่องวัย

ชาวม้งเชื่อว่า เมื่อเป็นเด็ก ย่อมยังไม่รู้จักโลกกว้าง ไม่เข้าใจชีวิต ไม่รู้ว่าอนาคตต้องดำเนินไปทางไหน จึงต้องศึกษาเรียนรู้ให้มาก เพื่อให้รู้เห็นชีวิตและโลกภายนอก คือสังคมภายนอก ชาวม้งจะสั่งสอนลูกให้เรียนรู้เพื่อเอาตัวรอดและเป็นผู้นำครอบครัว ทั้งด้วยการสั่งสอนด้วยวาจาและด้วยการปฏิบัติให้เห็นและต้องปฏิบัติตามที่บรรพบุรุษหรือบิดามารดาสั่งสอนอย่างเคร่งครัด ต่อเมื่อเติบโตจะต้องยึดถือแบบแผนประเพณีที่บรรพบุรุษรักษาสืบทอดเอาไว้อย่างต่อเนื่องไม่ให้ขาดตกบกพร่อง เพื่อความเจริญงอกงามของชีวิตและครอบครัว ตลอดจนก่อให้เกิดความความสงบสุขและความสามัคคีของสมาชิกภายในชุมชน¹²

4) ความเชื่อเรื่องครอบครัวและเครือญาติ

ชาวม้งเชื่อว่า ครอบครัวคือศูนย์กลางของทุกอย่าง ไม่ได้อาศัยวัดหรือศาสนสถานอื่นใดในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ เช่น การไหว้ผีบรรพบุรุษ เป็นต้น ชาวม้งนับถือครอบครัวและเครือญาติตามตระกูลหรือแซ่ ซึ่งจะต้องเคารพให้เกียรติกันและกันตามลำดับชั้นของญาติอย่างเคร่งครัด และถือว่าเรื่องครอบครัวและเครือญาติเป็นเรื่องสำคัญที่สุด เพราะผีบรรพบุรุษ

¹⁰ สัมภาษณ์นายซัว เตชะเลิศพนา, นายจรัสศักดิ์ เตชะเลิศพนา และนายซัว นทีไพรวัลย์, กุมภาพันธ์ 2553

¹¹ สัมภาษณ์นายซัว เตชะเลิศพนา, นายเจ็ง นทีไพรวัลย์ และนายชัชวาลย์ เตชะเลิศพนา, มีนาคม 2553

¹² สัมภาษณ์นายฟ่าง เมธาอนันต์กุล, นายสุรชาติ เตชะเลิศพนา และนายสุริยา แซ่ลี, มีนาคม 2553

เป็นผู้สร้างตระกูล (แซ่) ขึ้นมา จะเห็นได้จากประเพณีปีใหม่ม้ง ซึ่งมีการจัดงานประจำปี ชาวม้งไม่ว่าจะไปทำงาน เรียนหนังสือ หรือแยกครอบครัวไปตั้งรกรากถิ่นฐานในที่แห่งอื่น หากไม่มีภาระหรือคิดธุระจำเป็นจริงๆ จะต้องกลับบ้านเพื่อเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษและเคารพญาติผู้ใหญ่ด้วยกันทุกคน สำหรับในครอบครัว ผู้ชายถือว่าเป็นผู้นำ มีความเป็นใหญ่ และมีอำนาจตัดสินใจในกิจการครอบครัวทุกเรื่อง ส่วนระบบเครือญาติ ก็ถือเอาฝ่ายชายเป็นใหญ่และมีความสำคัญสูงสุด เหนือฝ่ายหญิงที่ต้องแต่งงานออกเรือน ไปถือแซ่อื่น¹³

5) ความเชื่อเรื่องชุมชน และสังคม

ชาวม้งหนองหอยมีการรวมกลุ่มกันเป็นชุมชนใหญ่ และเชื่อมั่นในระบบเครือญาติตามตระกูล (แซ่) นิยมสร้างบ้านเรือนอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนบนภูเขาสูง ที่มีทรัพยากรป่าไม้และแหล่งน้ำเพียงพอ จะเห็นได้ว่าเมื่อครอบครัวใดครอบครัวหนึ่งอพยพไปตั้งรกรากถิ่นฐานในที่แห่งอื่น หากสถานที่แห่งนั้นมีความอุดมสมบูรณ์ ก็จะมีการส่งข่าวให้เครือญาติคนอื่นๆ มาตั้งรกรากทำมาหากินด้วยกัน เพื่อสร้างชุมชนขึ้นมาให้มีความเข้มแข็ง และเพื่อรักษาประเพณีวัฒนธรรมตามวิถีชีวิตที่สืบทอดผ่านคติความเชื่อเรื่องผีและขวัญ (วิญญาณ) ของกลุ่มตนให้เจริญรุ่งเรือง มีความเป็นปึกแผ่น และรักษาอัตลักษณ์แห่งชนชาวม้งด้านความเชื่อเรื่องผีไม่ให้ขาดตอนและสูญหายไปตามกาลเวลา¹⁴

ชาวม้งถือว่า บรรพบุรุษเป็นผู้สร้างชุมชนม้งให้มีความเจริญรุ่งเรือง มีระเบียบแบบแผน มีประเพณีวัฒนธรรม มีผู้สืบทอด มีภาษาเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน มีผีบรรพบุรุษคอยปกป้องคุ้มครอง ดูแลรักษา ชาวม้งจึงต้องปกป้องเผ่าพันธุ์ของตนให้คงความเป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์เอาไว้เพื่อเป็นการเชิดชูและกตัญญูต่อบรรพบุรุษ และเพื่อดำรงรักษาเผ่าพันธุ์ให้เจริญรุ่งเรืองต่อไป

จะเห็นได้ว่า ในปัจจุบัน ถึงแม้จะมีลูกหลานม้งจำนวนมากเข้ามาทำงานและเรียนหนังสือในเมือง และเรียนรู้วิถีชีวิตแบบสังคมเมือง ใช้ชีวิตตามอย่างสังคมเมือง ตลอดจนนำวัฒนธรรมสังคมเมืองไปกระจายเผยแพร่ในชุมชนของตน เช่น รูปแบบการแต่งกาย การฟังเพลง เป็นต้น แต่ในขณะที่เดียวกัน ชาวม้งผู้ใหญ่อีกจะมีการควบคุมดูแลไม่ให้ลูกหลานละเลยวัฒนธรรมประเพณีของชนเผ่าที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน ซึ่งปรากฏให้เห็นในรูปของประเพณีการเซ่นไหว้

¹³ สัมภาษณ์นายสิทธิศักดิ์ สุวรรณโชติ, ผู้อำนวยการโรงเรียนเจ้าแม่หลวงอุปถัมภ์ 2, นายสุรินทร์ นทีไพรวัลย์, ผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองหอย และนายชัชวาลย์ เตชะเลิศพนา, มีนาคม 2553

¹⁴ สัมภาษณ์นายชัช เตชะเลิศพนา, หมอทรง, นายสุรินทร์ นทีไพรวัลย์, ผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองหอย, นายชัชวาลย์ เตชะเลิศพนา และนายสุรชาติ เตชะเลิศพนา, เมษายน 2553

ผีบรรพบุรุษที่ลูกหลานทุกคนต้องมาร่วมพิธีเป็นประจำทุกปี ไม่ว่าจะไปอยู่ที่แห่งใดก็ตาม นี่ถือเป็นการควบคุมพฤติกรรมชาวเมืองใหม่ด้วยการปฏิบัติให้เห็นจริง¹⁵

4.1.2 ความเชื่อเกี่ยวกับโลกและธรรมชาติ

ชาวม้งเชื่อว่า โลกและธรรมชาติทั้งหลายถูกสร้างขึ้น โดยเทพเจ้า หรือเซ้า ท่านได้สร้างโลกขึ้นสองโลก คือ โลกแห่งมนุษย์ กับ โลกแห่งผี ซึ่งทั้งสองโลกต่างก็มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์ต่อกันอย่างไม่อาจตัดขาดแยกอิสระจากกันได้¹⁶

โลกตามทัศนะของม้ง ไม่ได้หมายถึงเพียงแผ่นดินที่สิ่งมีชีวิตอาศัยอยู่เท่านั้น หากหมายถึงระบบจักรวาลทั้งหมด และหมายถึงโลกแห่งผีด้วย ซึ่งโลกแห่งผีดำรงอยู่ในมิติที่ทับซ้อนกันกับโลกมนุษย์ และมีกฎเกณฑ์เช่นเดียวกันกับโลกมนุษย์ ชาวม้งเชื่อว่า มนุษย์สามารถสื่อสารกับโลกแห่งผีได้ด้วยการเข้าทรง โดยมีตัวแทนซึ่งจะนำข้อความ (สาร) จากผีมาสู่มนุษย์ และนำความต้องการของมนุษย์ไปให้ผีทราบ โดยต้องมีการเซ่นไหว้ด้วยหมูหรือไก่เป็นการแลกเปลี่ยน เพื่อให้ผีพอใจและช่วยให้มนุษย์สมหวังในสิ่งที่ต้องการปรารถนาได้

ชาวม้งได้แบ่งโลกออกเป็นสองโลกซึ่ง โลกทั้งสองมีความสัมพันธ์ระหว่างกันและกัน โดยโลกหนึ่งคือ โลกมนุษย์ ซึ่งม้งเรียกว่า ย่าเจ็ง หรือ เคี้ยเต้เต้หน่ง (โลกแห่งรูปธรรม) ส่วนอีกโลกหนึ่งนั่นคือ โลกแห่งผี ซึ่งม้งเรียกว่า ยั่งเจ็ง (โลกแห่งนามธรรม) คำว่า ยั่ง (ย่า) และ เจ็ง คล้ายกับคำว่า หยิน หยาง¹⁷ ในภาษาจีน โดยนักวิชาการด้านสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาเชื่อว่าน่าจะหมายถึงหยิน-หยางตามความเชื่อของจีน เพราะชาวม้งรับวัฒนธรรมจีนมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษแล้ว

¹⁵ สัมภาษณ์นายสุรินทร์ นทีไพรวัลย์, ผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองหอย, นายชัชวาลย์ เตชะเลิศพนา, นายสุริยา แซ่ลี และนายสุรชาติ เตชะเลิศพนา, เมษายน 2553

¹⁶ ในทัศนะผู้วิจัย แม่เทพเจ้า (ผีเจ้าหรือเซ้า) จะสร้างโลกแห่งผีและโลกมนุษย์ให้มีความผูกพันกัน แต่สำหรับเทพเจ้าเองจะถูกยกไว้ให้อยู่ในอีกสถานะหนึ่งในโลกอื่น ที่ไม่มีความใกล้ชิดผูกพันกับมนุษย์มากนัก ต่างจากผีบรรพบุรุษที่ชาวม้งมีความเคารพศรัทธาและเซ่นไหว้เป็นประจำ ทั้งนี้ น่าจะมาจากความเชื่อพื้นฐานของมนุษย์ โดยทั่วไปที่พยายามจะยกสิ่งที่กลุ่มตนเคารพศรัทธาให้อยู่ในสถานะสูงสุด (รวมถึงสถานที่สูงสุด) เพื่อเป็นที่เคารพบูชา และไม่ให้ผู้ใดลบหลู่ดูหมิ่น

¹⁷ ผู้วิจัย : หยิน หยาง คือสภาพที่ตรงกันข้ามกันของสรรพสิ่งในลักษณะความเป็นคู่ เช่น บวก-ลบ มีด-สว่าง ดิ-ชั่ว เป็นต้น เพื่อให้เกิดความสมดุลขึ้นในสิ่งทั้งหลาย โดย หยิน แทนความมืด ความหยุดนิ่ง ความอ่อนแอ เพศหญิง ส่วน หยาง แทนความสว่าง ความเคลื่อนไหว ความแข็งแรง เพศชาย เป็นต้น สรรพสิ่งมีการดำเนินควบคู่ลักษณะตรงกันข้ามแบบนี้

ชาวมังได้แบ่งจักรวาลออกเป็นสองโลกที่มีความแตกต่างแบบตรงกันข้ามกัน กล่าวคือ โลกแห่งแสงสว่าง และโลกแห่งความมืด โลกแห่งแสงสว่างเป็นโลกทางสสารวัตถุ เป็นที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย ในขณะที่โลกแห่งความมืด เป็นโลกแห่งผี ตามแนวคิดแบบวิญญาณนิยม¹⁸

กล่าวโดยสรุป ชาวมังหนองหอยเชื่อว่าธรรมชาติของโลกไม่ได้หมายถึงเพียงโลกทางกายภาพหรือโลกแห่งวัตถุที่ปรากฏให้เราเห็นและสัมผัสจับต้องได้เท่านั้น แต่หมายรวมถึงโลกแห่งผี ซึ่งเป็นโลกที่อยู่ในอีกมิติหนึ่งซึ่งทับซ้อนกับโลกทางกายภาพอยู่ โลกแห่งผีนั้นมีอิทธิพลเหนือแนวคิดและวิถีคิดของมนุษย์ เป็นโลกที่ผลักดันชักจูงมนุษย์ให้เจริญรุ่งเรืองหรือเสื่อมถอยก็ได้

4.1.3 ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

1) ความเชื่อเรื่องผี วิญญาณ

แนวคิดเรื่องผีหรือวิญญาณนี้ ผิงรากหยั่งลึกอยู่ในวิถีวัฒนธรรมของชาวมังมาตั้งแต่ครั้งบรรพกาล เป็นความเชื่อที่สืบทอดมาตั้งแต่ครั้งยังอยู่ในเขตประเทศจีน ต่อเมื่ออพยพโยกย้ายหนีภัยสงครามและแสวงหาถิ่นที่อยู่ใหม่ที่อุดมสมบูรณ์จนเข้ามาอยู่ในเขตประเทศไทย ชาวมังก็ยังคงนำเอาแนวคิดความเชื่อเรื่องการไหว้ผีบรรพบุรุษมาด้วย เพื่อเป็นที่พึ่งทางใจและปิดเป่าภัยอันตรายไม่ให้เกิดมีแก่ลูกหลาน แนวคิดเรื่องผีจึงติดแน่นอยู่ในวิถีชีวิตของชุมชนชาวมังโดยทั่วไป

ประเพณีพิธีกรรมต่างๆ ของชาวมังล้วนมีที่มาหรือเกี่ยวเนื่องกับความเชื่อในเรื่องผีทั้งสิ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งผีบรรพบุรุษ ซึ่งถือเป็นผีที่คอยปกป้องคุ้มครองลูกหลานที่เป็นสมาชิกในครอบครัวให้อยู่เย็นเป็นสุข และมีความเจริญก้าวหน้า สมาชิกในครอบครัวที่ตายไปต้องกลายเป็นผีบรรพบุรุษทั้งสิ้น เพราะฉะนั้นผีเหล่านี้จึงมีความผูกพันอยู่กับครอบครัว

จากการสัมภาษณ์นายชัชวาล เตชะเลิศพนา ผู้รู้ในชุมชนหนองหอยทำให้ทราบว่า ชาวมังเชื่อว่า ในธรรมชาติ ภูเขา ป่าไม้ ลำห้วย ลำธาร ที่ราบ ที่ดอน และผืนแผ่นดินทั้งหมด ล้วนมีผีสิงสถิตอยู่ ซึ่งชาวมังเรียกผีเหล่านี้ว่า ผีป่า หรือ ค้าคู ผีเหล่านี้หากเราไม่ระวังตัวเปลวไปลบหลู่คูหมิ่น เขาก็จะทำร้ายเราให้เป็นอันตรายถึงชีวิตได้ ผีป่าที่มั่งให้มีความสำคัญคือ เจ้าที่ หรือ ค้าเหย เจ้าที่จะคอยคุ้มครองปกป้องดูแลคนในครอบครัวให้อยู่เย็นเป็นสุขและปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ¹⁹

นอกจากนี้ ชาวมังยังมีการบูชาผีบรรพบุรุษ เสถียร พันธรังสี ให้ทัศนะว่า การบูชาบรรพบุรุษเป็นลำดับแห่งศรัทธาในลัทธิศาสนาที่ยิ่งใหญ่อันหนึ่งในตำนานของมนุษย์ โดย

¹⁸ ยุทธพงษ์ สืบศักดิ์วงศ์, ความคิดทางปรัชญาในภายิตมัง, 2546 หน้า 59-61

¹⁹ สัมภาษณ์นายชัชวาล เตชะเลิศพนา, เมษายน 2553

มนุษย์แต่โบราณเชื่อว่ามนุษย์ตายแล้วไม่สูญ มนุษย์มีดวงวิญญาณเหลืออยู่ ดวงวิญญาณนั้นจะออกไปแล้วต้องเที่ยวอยู่ คอยดูแลความสุขความทุกข์ของลูกหลานอยู่ กลางครามมนุษย์เชื่อกันต่อไปว่าเมื่อถึงเวลาที่กำหนด ดวงวิญญาณนั้นจะกลับคืนสู่ร่างเดิมกับไปเกิดใหม่²⁰

ดังเช่น ชาวจีนเชื่อว่าบรรพบุรุษตายไปแล้ววิญญาณของบรรพบุรุษจะคอยดูแลญาติในโลกนี้อยู่เสมอ สามารถให้คุณและโทษได้ จำเป็นต้องเอาใจใส่เป็นประจำ ด้วยเหตุนี้ชาวจีนจึงถือสุสานประจำสกุลของตนเองเป็นที่สำคัญ จำเป็นต้องดูแลให้ดี เพื่อเป็นที่เช่นสรวงและบนบานวิญญาณบรรพบุรุษของตนเอง หรือชาวล้านนามีความเชื่อว่า บรรพบุรุษ เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย เมื่อตายไปจะคอยเป็นผู้ช่วยที่คอยปกป้องรักษาหรือคุ้มครองลูกหลานในสายตระกูลให้อยู่ร่วมกันอย่างผาสุกและปลอดภัย ภายใต้ความเชื่อและจารีตที่ถือปฏิบัติแบบเดียวกัน ครอบครัวชาวล้านนาในแต่ละตระกูลจะมีห่อผี ปู่ ย่า อยู่ด้านเบื้องทิศหัวนอน หรือทิศตะวันออกของบ้าน ในส่วนของชาวม้งมีแนวความคิดเรื่องการบูชาผีบรรพบุรุษ หรือ จ้อเก๋ใจคาคั่ว เช่นเดียวกัน โดยถือว่าเป็นหน้าที่ของทุกคนที่จะต้องเช่นไหว้บูชาผีบรรพบุรุษ และชาวม้งทุกคนที่เกิดมา เมื่อตายไปก็จะถูกกำหนดให้เป็นผีบรรพบุรุษ²¹

สำหรับผี หรือวิญญาณ (วิญญาณนิยม)²² ที่ปรากฏในแนวคิดความเชื่อของชาวม้ง แบ่งออกเป็น 5 ประเภท ดังนี้

- (1) ผีประเภทเทพ เป็นผีที่มีอำนาจมาก สามารถให้คุณให้โทษแก่มนุษย์ได้ ดังนี้
  - 1.1 เซ้า หรือ ผีเจ้า เป็นผู้รอบรู้และสร้างสรรค์สิ่ง ทั้งโลกมนุษย์และโลกแห่งผี กล่าวคือสร้างระบบจักรวาลทั้งหมด และเป็นเทพเจ้าผู้คอยให้คำปรึกษาแก่มนุษย์ หากผู้ใดไปขอคำแนะนำจากเทพเจ้า เทพเจ้าก็จะให้คำแนะนำหรือกลวิธีเอาชนะอุปสรรคปัญหาต่างๆ
  - 1.2 ยู่ว่าตัวเต่ง (ยู่ว่าตัวเต่ง) เป็นผีที่คอยอนุญาตให้เหล่าวิญญาณไปเกิดตามการตัดสินใจของจ้อหย่ง
  - 1.3 จ้อหย่ง (ยมบาล) เป็นผู้กำหนดอายุไขให้มนุษย์ และตัดสินใจความดีความชั่วของเหล่าวิญญาณในโลกแห่งผี พร้อมกับกำหนดบทลงโทษให้กับเหล่าวิญญาณทั้งหลาย

²⁰ เสถียร พันธรังสี, ศาสนาเปรียบเทียบ, 2527 หน้า 30

²¹ ยุทธพงษ์ สืบศักดิ์วงศ์, ความคิดทางปรัชญาในภามิตม้ง, 2546 หน้า 52-53

²² สัมภาษณ์นายชว๊ะ เตชะเลิศพนา, นายจිරศักดิ์ เตชะเลิศพนา, นายชวา เตชะเลิศพนา, และนายแตง พนาวารชัย (กุมภาพันธ์ 2553) ซึ่งเป็นหมอทรงและผู้รู้ในชุมชนหนองหอย (จากการสัมภาษณ์ : ชาวม้งทุกคนจะถูกลงสอนให้รู้ว่าผีมีอยู่ประจำที่ไหนบ้าง และผีดี ผีร้ายมีลักษณะอย่างไร จะต้องเช่นไหว้ผีอย่างไรจึงจะถูกต้องตามประเพณี)

1.4 ลีซี เป็นผีชั้นเทพ ที่เมื่อก่อนเคยเป็นมนุษย์ที่มีฤทธิ์เดช สามารถเดินทางไปมาระหว่างโลกมนุษย์กับโลกแห่งผีได้ และมีอำนาจในการรักษาผู้คนโดยใช้เครื่องมือที่เรียกว่า จี๋อเน้ง จี๋อใหญ่ เมื่อเขาตายไปแล้วได้เป็นผีชั้นเทพ และได้้นำเครื่องมือการรักษานี้โยนกลับมายังโลกมนุษย์ ถ้าผู้ใดได้เครื่องมือนี้ไปก็จะมีความสามารถรักษาผู้คนได้ และมีอำนาจในการควบคุมผู้เน้ง

(2) ผีดี (ดีาเหย) เป็นเหล่าผีที่คอยคุ้มครองดูแลมนุษย์ แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท

2.1 ค้ำจี้ (ผีบ้านผีเรือน) คือผีที่สิงสถิตอยู่ตามสถานที่ต่างๆ ภายในบ้าน ได้แก่

1) ค้ำลือก้า สิงอยู่ที่ศาลซึ่งทำจากกระดาษติดตรงฝาบ้านตรงข้ามประตู ค้ำลือก้า เป็นผีที่มีผมขาวโพลน มือถือมีดและถือดาบติดตรงฝาบ้านตรงข้ามประตู

2) ผีเน้ง หรือ ค้ำเน้ง ประจำอยู่ที่แท่นบูชาผีเน้ง ผีเน้งมีหน้าที่ดูแลขวัญหรือวิญญาณของมนุษย์ เช่น จู้ควี้ จู้เฮลา ผีพวกนี้อยู่ภายใต้อำนาจของหมอทรง กล่าวกันว่าผีเน้งมีหลายคนอยู่กันเป็นกลุ่มเป็นกองที่เรียกว่า เฟี้ย อาจมีถึง 9 กลุ่มกอง โดยมีทั้งผีไทหรือม้า ผีจีนหรือตัว และผีมิ่ง เนื่องจากผีทรงที่เข้าทรงหมอทรงเรียกว่า ลีซี ซึ่งเป็นผีชั้นเทพ เมื่อเข้าทรงหมอทรงแล้วก็ถือว่าหมอทรงเป็นตัวแทนแห่งผี โดยมีอำนาจในการสั่งการพวกผีเน้งในขณะที่มีการประกอบพิธีกรรมทรงเจ้าเพื่อใช้เป็นกำลังต่อสู้กับผีป่าที่ได้นำขวัญของมนุษย์ไป การสืบทอดการเป็นหมอทรงสามารถสืบทอดโดยตระกูลไปยังลูกหลานได้ เช่น เมื่อบิดาเสียชีวิตลง ผีเน้งก็จะกลับไปยังโลกแห่งผี จากนั้นเมื่อลูกหลานหรือผู้ใดผู้หนึ่งมีความเหมาะสมสำหรับเป็นหมอทรงพวกผีเน้งก็จะมาพึ่งการเข้าทรงเพื่อสืบทอดหลักปฏิบัติต่อไป²³

3) ผีประจำประตูหลัก หรือ ค้ำตรง หรือ ค้ำเขี้ยวเม้ง ประตูหลักของชาวม้ง เรียกว่า ขอจ้งตำ เนื้อข้างบนประตูนี้จะมีผ้าแขวนอยู่ของ ค้ำเขี้ยวเม้ง ผีตนนี้จะมีหน้าที่เหมือนยามเฝ้าประตู หากมีผีป่าบุกกรุกเข้ามา ค้ำเขี้ยวเม้ง จะคอยขัดขวางผีป่า ทำให้สมาชิกในครอบครัวนั้นๆ จะไม่มีความเจ็บป่วย

4) ผีประจำเตาไฟใหญ่ (ค้ำขอจ้อ) และผีประจำเตาไฟเล็ก (ค้ำขอจู้) ผีเหล่านี้มีหน้าที่คอยควบคุมเราเมื่อเราประกอบอาหาร ที่ต้องคลุกคลีอยู่กับไฟ ซึ่งเราอาจประสบอุบัติเหตุในการประกอบอาหาร

2.2 ผีบรรพบุรุษ ค้ำค้ว เป็นผีจำพวกคนในครอบครัวที่ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งวิญญาณได้ไปรวมกัน ณ ดินแดนแห่งผีบรรพบุรุษ ค้ำค้ว จะคอยคุ้มครองเราเมื่อเราประสบเหตุการณ์คับขันหรือเหตุการณ์ร้าย เช่น เมื่อเราไปออกศึก หรือเข้าไปในป่า โดยเฉพาะผีบิดามารดา

²³ นายจรัสศักดิ์ เศษะเลิศพนา อธิบายว่าผีเน้งจะเป็นผู้เลือกเองว่าใครเหมาะสมจะเป็นหมอทรง ซึ่งอยู่ที่ผีจะชอบใจ และหากผีชอบใจผู้ใด ผู้นั้นก็ต้องเป็นหมอทรงตามความประสงค์ของผีเน้ง

หรือ ค้าเหนี่ยไฉ่จี เมื่อเราทำการบนหรือ ฝิเหยง ท่านก็จะคุ้มครองเราให้อยู่รอดปลอดภัยจากภัยอันตรายต่างๆ

(3) ประเภทฝิป่า (ค้ำกู) มีหลายประเภท แต่ฝิที่ปรากฏให้เห็นประจำ ได้แก่

3.1 ฝิเจ้าที่ หรือ ค้ำถือดี เป็นฝิที่ประจำอยู่พื้นดิน ณ ที่ชุมชนหรือที่ม้งเรียกว่า ยอ ได้ตั้งอยู่ ฝิเจ้าที่ถือว่าเป็นเจ้าของพื้นดินนั้นๆ (เซ่งเต้เซ่งเซอ) จากการสัมภาษณ์นายชวะทราบ ว่า ภูเขาลูกหนึ่งต้องมีฝิเจ้าที่ประจำอยู่ ซึ่งชาวม้งมีการตั้งต้นไม้ต้นหนึ่ง (ดงเซ่ง) ให้เป็นที่อยู่ของฝิเจ้าที่²⁴

ตามคติความเชื่อของชาวม้ง จะไม่มีการตั้งศาลตามที่ต่างๆ แต่จะตั้งต้นไม้ต้นหนึ่งในเขตป่าบริเวณหมู่บ้านหรือบริเวณป่าที่เหมาะสมเป็นเหมือนศาลประจำของเจ้าที่ ฝิเจ้าที่นี้ ชาวม้งจะมีการเซ่นไหว้เป็นประจำทุกปีเพื่อให้คุ้มครองคนในชุมชนและสัตว์เลี้ยง เมื่อเราออกจากบ้านเพื่อเดินทางไกล อาจไปทำไร่หรือไปหาญาติพี่น้องต่างหมู่บ้าน หากเราประสบเคราะห์ร้ายในการเดินทาง ฝิเจ้าที่ก็จะแสดงนิมิตให้เรา รู้ เช่น มีงูเลื้อยผ่าน หรือมีแก้ง่วงตัดหน้า เป็นต้น หรือเมื่อมีสัตว์ร้าย เช่น เสือ เป็นต้น ได้เข้ามาในเขตหมู่บ้านที่เราเลี้ยงสัตว์ไว้ เช่น วัว หรือสุนัข เป็นต้น หากฝิเจ้าที่ไม่อนุญาต เสือก็ไม่กล้าทำร้ายสัตว์เลี้ยงของเรา หรือสัตว์ร้ายเหล่านั้นไม่สามารถมองเห็นสัตว์เลี้ยงของเราได้เนื่องด้วยอำนาจแห่งฝิเจ้าที่²⁵

3.2 ป้อจ่ง เป็นฝิผู้หญิง เชื่อกันว่า มีลักษณะรูปร่างเล็ก ผอมขาวรูปร่าง และชอบคลุกคลีอยู่กับเสือ ถือบไม่อำพรางตัวเพื่อไม่ให้คนและสัตว์เห็น

(4) ฝิสัตว์ ได้แก่

4.1 เสือ หรือ จ้อ เป็นสัตว์ที่ชาวม้งกล่าวถึงมากที่สุดในเรื่องของความน่ากลัว เพราะเมื่อก่อนชาวม้งอาศัยอยู่บนภูเขาสูงเป็นป่าทึบ และมีเสือชุกชุม เรื่องของเสือได้ปรากฏอยู่ในนิทานเป็นตัวร้าย และบางแนวคิดก็ระบุว่า มีบางแซ่ตระกูลที่คนกลายร่างเป็นเสือได้ ตามคตินั้นเชื่อว่าหากเสือมีนิ้วเท้าห้านิ้วแสดงว่าเป็นเสือที่เกิดจากคนตายแล้ววิญญานได้ถือกำเนิดเป็นเสือและเป็นเสือที่มีอาถรรพ์²⁶

²⁴ นายชวะ เชชะเลิศพนา กล่าวว่า ฝิเจ้าที่เป็นฝิดี มีเมตตาต่อมนุษย์ และคอยป้องกันมนุษย์จากอันตรายที่เกิดจากฝิอื่นๆ และสัตว์ร้าย

²⁵ ยุทธพงษ์ สืบศักดิ์วงศ์, ความคิดทางปรัชญาในภาษาม้ง, 2546 หน้า 56

²⁶ ผู้วิจัย : คงเป็นเพราะชาวม้งอยู่บนภูเขาสูง และถูกเสือทำร้ายทั้งคนและสัตว์เลี้ยง จึงมองว่าเสือเป็นฝิร้าย สำหรับคนที่ตายแล้วกลายเป็นเสือนั้น เหมือนแนวคิดเรื่องเสือสมิงของคนไทย

4.2 มังกร หรือ ย่า มีมังกร 2 ประเภท คือ ประเภทที่เป็นสัตว์ไม่สามารถแปลงเป็นมนุษย์ได้ คือ งู (ย่น้ำ) และมังกรประเภทที่แปลงเป็นมนุษย์ได้ เรียกว่า ย่าตีเหนง มังกรพวกนี้จะอาศัยอยู่ในถ้ำ เมื่อต้องการออกนอกบริเวณก็จะแปลงเป็นงู เมื่อกลับเข้าถ้ำก็จะแปลงเป็นมนุษย์ มังกรมีอำนาจในการทำให้แผ่นดินถล่มด้วยการคลบันดาลให้เกิดฝนตกหนัก ทำให้น้ำหลาก และน้ำท่วมจนเป็นสาเหตุให้แผ่นดินถล่มในที่สุด²⁷

(5) ผีอื่นๆ เช่น

5.1 ป้อด้าป้อ เป็นผีที่นำวิญญาณคนตายให้มาถือกำเนิดบนโลกมนุษย์ เมื่อเด็กเกิดมาได้สามวันก็จะมีกรเรียกขวัญเพื่อเป็นการขอบุญผีตนนี้ (แต่บางกตึกความเชื่อถือว่าผู้ที่พาเด็กมาเกิดคือผีสามภรรยาคนหนึ่ง)

5.2 ลั้งเต่า หรือผีพอม เป็นผีร้าย เวลาผีพอมปรากฏตัวจะมีลักษณะเป็นลูกไฟดวงใหญ่ๆ เกิดขึ้นในช่วงฤดูฝน และลูกไฟใหญ่ดวงนั้นสามารถแตกออกเป็นลูกไฟดวงเล็กๆ ได้ประมาณ 5-6 ดวง รวมถึงสามารถรวมตัวกลับเป็นลูกไฟดวงใหญ่ได้อีก ผีพอมนี้สามารถทำร้ายคนให้ถึงตายได้ ซึ่งเวลาที่ผีพอมปรากฏตัวที่ไหน ก็จะมีหนูตัวเล็กๆ ปรากฏให้เห็นในที่นั้นด้วย หนูตัวเล็กๆ นี้เป็นบริวารของผีพอม ผีชนิดนี้ชาวเมืองหลวงกลัวเป็นอย่างมาก²⁸

2) ขุนหลวงวิลังคะ : ผีหลวงแห่งชุมชนหนองหอย

ชาวม้งในชุมชนหนองหอยต่างเล่าขานตำนานขุนหลวงวิลังคะแห่งคอยม่อนล่องต่อกันมารุ่นแล้วรุ่นเล่า ใจความว่านานมาแล้วมีกลุ่มชาวลัวะอาศัยอยู่บริเวณแถบเทือกเขาตอยสุเทพ และมีผู้นำ (กษัตริย์) ชื่อ ขุนหลวงวิลังคะ หรือที่ชาวม้งส่วนใหญ่ออกเสียงเป็น “มะลังกะ” ขุนหลวงเป็นผู้ที่มีชื่อเสียงด้านการพุ่งหอกยาวหรือเสน้ำไคร้ระยะไกลมากด้วยฤทธิ์เดชแห่งคาถาอาคม ต่อมาท่านได้หลงรักพระนางจามเทวีแห่งเมืองหริภุญไชย และได้ส่งทูตไปสู่ขอพระนางมาเป็นมเหสีด้วยความที่พระนางไม่ได้มีใจให้กับท่านขุนหลวง แต่ด้วยความกลัวในอำนาจบารมีและคาถาอาคมของท่าน พระนางจึงออกอุบายว่าหากท่านขุนหลวงสามารถพุ่งเสน้ำมาตกยังเมืองหริภุญไชยได้ พระนางก็จะยอมเป็นมเหสี ในโอกาสเดียวกัน พระนางก็ได้ส่งหมวกมาให้ท่านเพื่อเป็นกำลังใจ แต่ในหมวกใบนั้นมีเส้นเกสาของพระนางอยู่ เมื่อขุนหลวงได้รับหมวกก็สวมใส่ด้วยความยินดีโดยคิดว่าพระนางจามเทวีมีใจให้ตน แต่พอพุ่งเสน้ำไปยังเมืองหริภุญไชย เสน้ำกลับพุ่งไปได้ไม่ไกลดังที่

²⁷ ผู้วิจัย : แนวคิดนี้เหมือนความเชื่อชาวจีนที่เคารพนับถือมังกรว่าเป็นเทพเจ้า และมีส่วนคล้ายกับความเชื่อเรื่องพญานาค (อาศัยอยู่ในน้ำ) ของไทยที่เชื่อว่าเป็นเทพมีฤทธิ์อำนาจและสามารถแปลงกายเป็นมนุษย์ได้

²⁸ สัมภาษณ์นายสุรินทร์ นทีไพรวัลย์, ผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองหอย, เมษายน 2553

คิด ขุนหลวงจึงรู้ว่าถูกพระนางจามเทวีถอนอิทธิฤทธิ์ของตนเสียแล้ว และเป็นเหตุให้พระนางจามเทวีปฏิบัติเสฐที่จะสมรสด้วย

ขุนหลวงเสียใจมากจนกินปลิดชีพตนเอง ขบวนทหารได้แห่พระศพของขุนหลวงไปฝังบนดอย ระหว่างทางลาดชันขึ้นดอยสุเทพมาเรื่อยๆ ทหารสองกลุ่มคือ กลุ่มที่แบกหีบพระศพและกลุ่มที่ตีฆ้อง ตีกลองเกิดพลัดหลงกันบริเวณทางแยกขึ้นหมู่บ้านหนองหอยใหม่ (บ้านใหม่) กลุ่มทหารที่แบกฆ้อง แบกกลองไปถูกทางแล้ว แต่กลุ่มที่แบกหีบพระศพกลับมุ่งตรงมายังทางไปด้อมม่อนล่อง เหล่าทหารที่แบกฆ้องและกลองรู้สึกเหนื่อยและหนักมาก เนื่องจากรอเหล่าทหารที่แห่พระศพเป็นเวลานาน จึงทิ้งเครื่องดนตรีของตนเองไว้บริเวณนั้น ต่อมาฆ้องและกลองก็กลายเป็นหิน บริเวณดังกล่าวจึงถูกเรียกว่า ผาฆ้องและผากลองมาจนถึงทุกวันนี้

ส่วนขบวนทหารที่แบกหีบพระศพของขุนหลวงฯ ก็เดินขึ้นไปเรื่อยจนถึงบนดอยลูกหนึ่ง และหีบพระศพได้คว่ำลงที่ดอยนั้น และเมื่อมองลงไปยังบริเวณด้านล่างโดยรอบๆ ก็สังเกตเห็นเมืองหริภุญไชยได้อย่างชัดเจน ทหารจึงเข้าใจว่า ขุนหลวงคงปรารถนาที่จะมองเห็นพระนางจามเทวีตลอดไป จึงพากันฝังร่างท่านไว้ที่ดอยแห่งนั้น ซึ่งปัจจุบันดอยดังกล่าว ถูกเรียกว่า ม่อนล่อง

ปัจจุบันนี้บริเวณม่อนล่องเป็นที่ตั้งของศาลขุนหลวงวิลังคะ วันที่ท้องฟ้าแจ่มใสจะมองเห็นจังหวัดลำพูนได้จากบริเวณยอดม่อนล่องนี้อย่างชัดเจน

ชาวม้งในชุมชนหนองหอยเล่าว่า ชาวม้งจะขึ้นมาทำพิธีเช่นไหว้บูชาดวงวิญญาณท่านขุนหลวงวิลังคะแห่งดอยม่อนล่อง เป็นประจำทุกปี

สำหรับชาวม้งในชุมชนหนองหอย ถือว่า ขุนหลวงวิลังคะ คือ “ผีหลวง หรือผีเทพ” ที่คอยปกป้องรักษาและคุ้มครองชุมชนบริเวณนี้ให้อยู่เย็นเป็นสุข ทำการเกษตรเพาะปลูกได้ผลดี และมีพิธีกรรมเช่นไหว้ผีหลวงเป็นประจำทุกปี ส่วนใหญ่เป็นการเช่นไหว้เพื่อแก้บน เช่น การบนในเรื่องของการเพาะปลูกที่ต้องการให้ได้ผลผลิตดี โดยสิ่งที่ใช้แก้บน คือ หมูหรือวัว เหยี่ยวกระดาศ รูป เหล้า และน้ำชา สำหรับจำนวนของสิ่งทีบนขึ้นอยู่กับการเจรจาต่อรองระหว่างหมอทรงที่ทำพิธีกับผีหลวง โดยผู้ที่บนจะเสนอจำนวนของสิ่งทีบนและหมอทรงจะเสี่ยงทายโดยใช้ไม้สองอันขว้างลงกับพื้น หากไม้เสี่ยงทายหงายขึ้นทั้งสองอัน แสดงว่าผีขุนหลวงพึงพอใจต่อข้อเสนออื่น แต่ถ้าไม่พอใจ หมอผีจะเพิ่มจำนวนของทีบนขึ้นเรื่อยๆ จนกว่าผีขุนหลวงจะพอใจ (จนกว่าไม้เสี่ยงทายจะหงายขึ้นทั้งสองอัน)²⁹

²⁹ ผู้วิจัยได้รับข้อมูลจากอาจารย์จิตรา อินทรกำแหง ซึ่งถอดความจากการสัมภาษณ์ผู้รู้ผ่านเรื่องเล่าปรัมปราที่มีปรากฏในชุมชนหนองหอย

จะเห็นได้ว่า ขุนหลวงตามความเชื่อของชาวม้งหนองหอยและชาวม้งบริเวณแถบนี้ ไม่ได้มีฐานะเป็นกษัตริย์ (เจ้าเมืองลัวะ) แต่อย่างใด และชาวม้งก็ไม่ได้เคารพนับถือท่านในฐานะที่เป็นกษัตริย์ด้วย หากถือว่า ขุนหลวงเป็นผีหลวง ซึ่งอยู่ในกลุ่มผีเทพ หรือผีเจ้า เช่นเดียวกับเช่าเพียงแต่ขุนหลวงเป็นผีที่คล้ายกับ ผีเจ้าที่ ซึ่งมีหน้าที่ดูแลป่าเขา และคอยปกป้องคุ้มครองชาวม้งให้อยู่เย็นเป็นสุข ปราศจากภัยอันตราย และช่วยเหลือให้การทำเกษตรกรรมได้ผลผลิตดี ซึ่งชาวม้งเชื่อว่า การที่จะทำการเกษตรได้ผลดีต้องบวงสรวงให้ผีหลวงช่วยเหลือ จึงต้องมีการเซ่นไหว้เป็นการตอบแทนท่าน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความอ่อนน้อมถ่อมตนและความกตัญญูรู้คุณของชาวม้งในชุมชนหนองหอย

3) หมอทรง : บทบาทและสถานภาพในชุมชนหนองหอย

หมอทรง คือ ผู้ประกอบพิธีกรรม เป็นผู้ติดต่อสื่อสารกับผี โดยสื่อสารผ่านพิธีอ้วเน้ง ในอดีตจะถือกันตามแซ่ตระกูล คือ แต่ละตระกูลก็จะมีหมอทรงประจำตระกูล ซึ่งรายละเอียดของการประกอบพิธีกรรมจะแตกต่างกันออกไปตามแซ่ตระกูลของตน แต่ในปัจจุบันความเชื่อดังกล่าวเริ่มมีการยืดหยุ่นลงบ้างแล้ว เนื่องจากบางแซ่ตระกูลไม่มีผู้สืบทอดการเป็นหมอทรง เพียงแต่สืบทอดพิธีกรรมการเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษตามความเชื่อเท่านั้น ในหมู่บ้านหนองหอยมีหมอทรงสำหรับประกอบพิธีกรรมเพียงคนเดียว คือ นายซัวะ เตชะเลิศพนา ซึ่งยังคงมีชาวม้งมาขอให้ นายซัวะ ประกอบพิธีกรรมต่างๆ อยู่เสมอ ไม่ได้แตกต่างจากอดีตมากนัก ถึงแม้ว่าในปัจจุบันเวลาที่ผู้คนเจ็บป่วยก็จะไปโรงพยาบาลกัน แต่เมื่อกลับมาไม่ว่าผู้ป่วยจะหายหรือไม่ก็ตาม ชาวม้งก็ยังคงนิยมการประกอบพิธีอ้วเน้ง เพื่อเรียกขวัญให้กับผู้ป่วยอยู่เสมอ จะเห็นได้ว่า หมอทรงยังคงมีบทบาทสำคัญในการดูแลพิธีกรรมตามความเชื่อ และชาวม้งก็ยังคงให้ความเคารพนับถือหมอทรงว่าเป็นผู้ประสานระหว่างผีกับมนุษย์ เป็นผู้ให้คำแนะนำปรึกษาในด้านต่างๆ ให้กับผู้คนในชุมชนมาจนถึงทุกวันนี้³⁰

4) ความเชื่อเรื่องขวัญ³¹

ลักษณะของขวัญหรือวิญญาณ³² สรุปได้ว่า ขวัญมีลักษณะเป็นตัวบุคคล มีบุคลิกภาพ มีความรู้สึกเหมือนมนุษย์ และมีคุณสมบัติคือสามารถแบ่งภาคได้ สามารถแปลงเป็นแมลงได้ ชาวม้งมีแนวคิดที่ว่าโดยทั่วไปแล้วมนุษย์ประกอบไปด้วยขวัญประจำตัว 12 คน 32 คน

³⁰ สัมภาษณ์นายซัวะ เตชะเลิศพนา, เมษายน 2553

³¹ สัมภาษณ์นายซัวะ เตชะเลิศพนา, นายสุรินทร์ นทีไพบรวัลย์, นายจิรศักดิ์ เตชะเลิศพนา, นายชวา เตชะเลิศพนา, นายสุริยา แซ่ลี, นายสุรชาติ เตชะเลิศพนา, นายหว่าง เตชะเลิศพนา และนายแต่ง พนารัชช, กุมภาพันธ์ 2553

ชาวม้งหนองหอยนิยมเรียกขวัญ เมื่อประสบกับความไม่สบายเจ็บไข้ได้ป่วย หรือเกิดเหตุร้ายต่างๆ ด้วยการประกอบพิธี อ้วเน้ง เพื่อเรียกขวัญกลับเข้ามาในร่างกาย โดยการเช่นไหว้ หมู เพื่อแลกขวัญไปเป็นเครื่องเช่นให้กับผี แล้วขอขวัญของมนุษย์กลับคืนมาสู่ร่างกาย

ชาวม้งเชื่อว่า มนุษย์ผู้หนึ่งจะประกอบไปด้วยขวัญทั้งหมด 12 คน แต่ไม่สามารถบอกได้ว่าขวัญทั้ง 12 คนนั้นมีชื่อเรียกว่าอย่างไรบ้าง มีเพียงขวัญบางตนเท่านั้นที่ท่านสามารถเรียกชื่อได้ คือ จู้ด้ว จู้เฮลา จู้คาลี ชื่อ และนุ่ตรา ขวัญคือกระบวนการของชีวิต เปรียบเหมือนกับพลังชีวิต เมื่อขาดสิ่งนี้ไปชีวิตก็มีโอกาสตายได้ ซึ่งอาจจะไม่ตายเลยในทันที แต่อาจค่อยๆ ตาย โดยการแสดงออกในรูปของการเจ็บป่วย และเมื่อคนใดที่ขวัญไม่อยู่กับเนื้อกับตัว หากไปเห็นงานศพคนอื่นๆ ที่มีบทสวด มีพิธีกรรม หรือมีการร้องไห้เสียใจ หรือมีการประโคมดนตรี ก็อาจนึกว่าตนเองได้ตายไปแล้ว และไม่ยอมกลับเข้าร่าง หนีออกจากร่างกาย ทำให้คนนั้นป่วยหรือเสียชีวิตได้

หากขวัญของผู้ใดพร่องไป เนื่องจากการกระทบกระเทือนทางด้านร่างกาย เช่น ประสบอุบัติเหตุ จนส่งผลต่อจิตใจ ทำให้ขวัญตกหล่นอยู่ในบริเวณที่เกิดเหตุนั้นๆ หรือขวัญไปประจำอยู่กับสิ่งอื่น ผู้นั้นก็เจ็บป่วย ร่างกายไม่แข็งแรงซึ่งอาจเสียชีวิตได้ ชาวม้งจึงมีพิธีกรรมเรียกขวัญ หรือ ฮูปตี้ เพื่อแลกขวัญผู้้นกลับคืนเข้าร่าง โดยพิธีกรรมการทรงเจ้า หรืออ้วเน้ง ซึ่งเป็นการเชิญขวัญมนุษย์กลับเข้าร่างโดยแลกกับสัตว์เช่น ไหว้³³

คติของชาวม้งถือว่า ขวัญหรือวิญญาณของมนุษย์เปรียบเสมือนต้นไม้ต้นหนึ่ง หากขวัญมีความสมบูรณ์ก็เท่ากับว่าต้นไม้ต้นนี้แข็งแรง มีชีวิตชีวา แต่หากว่าขวัญอ่อนหรือหากผีเอาไป ต้นไม้ต้นนี้ก็เหี่ยวเฉา เมื่อมนุษย์ยังเด็ก ต้นไม้ต้นนี้ก็เปรียบเสมือนต้นกล้า หรือต้นไม้เล็กๆ ที่จะต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่เป็นพิเศษ ด้วยการพรวนดิน ใส่ปุ๋ย รดน้ำ เป็นต้น ชาวม้งจึงถือว่าการเรียกขวัญเป็นประจำทุกปี หรือการทรงเจ้าเป็นการดูแลรักษาต้นไม้แห่งชีวิต และเมื่อต้นไม้ถูกลมพัดแรง แล้วเอียนเอนจะล้ม เปรียบเสมือนกับผีป่าที่ได้นำขวัญไป ก็จะมีการฆ่าสัตว์ส่วนหนึ่ง เพื่อนำขวัญของสัตว์มาเป็นไม้ค้ำไม่ให้ต้นไม้ล้ม³⁴

³² ผู้วิจัย : ความเชื่อเรื่องขวัญมีแพร่หลายทั่วทุกภาคของประเทศไทย เป็นความเชื่อพื้นฐานที่เป็นรากเหง้าปรัชญาไทย แต่ขวัญในความเชื่อของคนไทยภาคเหนือและภาคอีสาน ไม่น่าจะใช้วิญญาณ เพราะสิ่งไม่มีชีวิตก็มีขวัญด้วย เช่น ขวัญข้าว ขวัญนา ขวัญไร่ เป็นต้น

³³ ผู้วิจัย : พิธีเรียกขวัญ เป็นพิธีที่คนไทยทั่วทุกภาคกระทำกันเป็นประจำ ไม่ว่าจะเป็ น พิธีการแต่งงาน การได้งานใหม่ การย้ายที่อยู่อาศัย การรับตำแหน่งใหม่ หรือแม้แต่การประสบกับความเจ็บป่วยหรืออุบัติเหตุต่างๆ ก็จะมีการเรียกขวัญหรือเชิญขวัญกลับเข้าร่างเดิม

³⁴ ยุทธพงษ์ สืบศักดิ์วงศ์, ความคิดทางปรัชญาในภาคม้ง, 2546 หน้า 75-76

จากการสัมภาษณ์นายชวะ มูลเหตุที่ทำให้ผีป่านำขวัญของคนไปได้คือการอนุญาตของผีประตุ หรือ ต้าเซียเม่ง อาจเนื่องจากผีประตุไม่ได้รับการเช่นไหว้ จึงขอมอนุญาตให้ผีป่านำขวัญของคนไป³⁵

ดังนั้นจึงต้องมีการประกอบพิธีกรรมเช่นไหว้ผีประตุเป็นประจำทุกปี เพื่อให้คุ้มครองขวัญของคนทุกคนในครอบครัว นอกจากนี้หากเราไม่ระวังตัวเมื่อเข้าไปในป่าหรือที่ใดก็ตามที่มีผีสิงอยู่แล้วเราไปล่วงเกินผี (เตร้าต้า) หากผู้นั้นล้มป่วยลง สันนิษฐานได้ว่า ผีได้นำขวัญของผู้นั้นไปเพราะได้ล่วงเกินผี ณ ที่บริเวณนั้น ก็จะมีการประกอบพิธีกรรมทรงเจ้าเช่นกัน

ชาวม้งมีแนวคิดที่ว่า เมื่อคนคนหนึ่งตายไป ขวัญเหล่านี้ก็สามารถถอนภาคได้ให้เหลืออยู่หลักๆ เพียงสามคนเท่านั้น โดยคนหนึ่งจะไปสถิตที่หลุมศพ คนหนึ่งไปสถิตที่ดินแดนแห่งผีบรรพบุรุษ และอีกคนหนึ่งไปเวียนไหว้ตายเกิด

ชาวม้งเชื่อว่า เมื่อมีคนตายใหม่ๆ ขวัญ หรือวิญญาณยังไม่รู้ว่าตัวเองตายจึงต้องมีการประกอบพิธีศพซึ่งองค์ประกอบหลักๆ คือ การตีกลอง (เดาจั้ว) การเป่าแคน (ซัว่เก่ง) การร้องให้รำพัน (เหยี้ยคว่า) เป็นต้น เพื่อเป็นการแจ้งวิญญาณให้ทราบว่าตัวเองได้ตายแล้ว ในระหว่างนี้วิญญาณยังไม่ถูกเรียกว่า ผีจนกว่าจะไปสถิตอยู่ ณ สถานที่ที่หนึ่งๆ เช่น ดินแดนแห่งผีบรรพบุรุษ หรือหลุมศพ

ในพิธีศพจะมีการสวดบทชี้ทางหรือ เตอเก้ ผู้สวดบทชี้ทางจะสวดนำวิญญาณภาคที่แยกไปเพื่อนำผลของการกระทำในปัจจุบันชาติไปให้ ยู่ว่าตัวเต่ง เป็นผู้ตัดสิน และกำหนดเส้นทางชีวิตให้ไปเกิดใหม่ และในขณะที่เดียวกัน อีกภาคหนึ่งของวิญญาณก็จะแยกไปสถิตที่ดินแดนแห่งผีบรรพบุรุษ หรือ สวรรค์ ซึ่งวิญญาณตอนนี้จะถูกเรียกว่า ผีบรรพบุรุษ ส่วนวิญญาณภาคที่รอสวดอยู่ในพิธีกรรมนั้น หมอแคนจะเป่าแคนสวดชี้ทางให้วิญญาณไปประจำอยู่ที่หลุมฝังศพซึ่งเรียกว่า ผี เช่นเดียวกัน³⁶

ตามแนวคิดของชาวม้งเชื่อว่า หลุมศพเป็นบ้านหลังหนึ่ง เป็นชุมชนของอีกโลกหนึ่ง หากเราได้ตั้งมั่นอยู่ในสถานที่ที่ตรงกับเส้นทางชีวิตโลก ก็จะทำให้เกิดความสมบูรณ์พูนสุขให้กับตระกูลนั้นๆ ซึ่งชาวม้งเรียกว่า ล่งเหม่ (คล้ายๆ กับ ฮวงจู้ย ในภาษาจีน)

จากการสัมภาษณ์นายสุริยา แซ่ลี ซึ่งสมัยเป็นเด็กเคยป่วยเป็นโรคไข้สมองอักเสบ พ่อแม่พาไปรักษาที่โรงพยาบาลแต่ก็ไม่หาย และหมอให้กลับมาอยู่บ้าน เนื่องจากไม่มีทางรักษา ครอบครัวจึงไปปรึกษาหมอทรง และทำพิธีอ้วเน้งเพื่อเรียกขวัญ เนื่องจากเชื่อว่า ผีร้ายมาเอา

³⁵ นายชวะ เล่าว่า ม้งบางครอบครัวลืมหิวผีประตุ ทำให้ผีประตุไม่พอใจและอนุญาตให้ผีปามาเอาขวัญไปได้

³⁶ ยุทธพงษ์ สืบศักดิ์วงศ์, ความคิดทางปรัชญาในภาษาม้ง, 2546 หน้า 76-77

ขวัญของนายสุริยาไป หลังจากทำพิธีอ้วเน้งได้ประมาณ 3-4 วัน นายสุริยาก็หายจากโรคไข้สมองอักเสบอย่างน่าอัศจรรย์ ในปัจจุบันนี้ เขายังคงแข็งแรงและทำงานหนักได้โดยที่ไม่เจ็บป่วยอีกเลย³⁷

พ่อหลวงสุรินทร์เล่าให้ฟังว่า ขวัญ หรือวิญญาณเป็นสิ่งสำคัญมากต้องดูแลรักษาไม่ให้ขวัญหนีหรือหาย ในอดีตจะมีพวกวัยรุ่นที่ไม่ชอบกันไปจ้างหมอผี (ที่ไม่ดี) ให้ทำพิธีขโมยขวัญของคนที่ไม่ชอบแล้วเอาไปฝังไว้ในเตาไฟของบ้านหมอผีหรือเอาไปฝังไว้ในหนองน้ำ คนที่ถูกขโมยขวัญไปจะรู้สึกอ่อนนุ่มกระวนกระวายตลอดเวลา หากเขาเอาขวัญไปฝังไว้ในเตาไฟหรือรู้สึกเย็นเยือกตลอดเวลา หากเขาเอาขวัญไปฝังไว้ในหนองน้ำ ฝ่ายที่ถูกขโมยขวัญก็จะตามฆ่าหมอผีคนที่ประกอบพิธีกรรม ในชุมชนหนองหอยมีหมอผีประเภทนี้ถูกยิงตายไป 3 คนแล้ว³⁸

สำหรับการเรียกขวัญ หรือทำขวัญ เวลาที่มีคนในชุมชนเกิดภัยอันตรายหรือความเจ็บป่วยขึ้น ญาติจะพาผู้เจ็บป่วยไปหาหมอทรง เพื่อให้หมอทรงเข้าทรงว่าสาเหตุที่เกิดมาจากอะไร และจะแก้ไขได้อย่างไร หมอทรงจะเข้าทรงและสอบถามถึงสาเหตุที่ทำให้ผู้เจ็บป่วยเกิดอันตรายหรือเจ็บป่วย เมื่อทราบสาเหตุ ก็จะให้ญาติของผู้เจ็บป่วยเตรียมเครื่องเซ่นไหว้ คือ ฐูป กระดาษเงิน กระดาษทอง และหมู ไก่ หรือวัว ตามแต่ผีที่ทำร้ายผู้เจ็บป่วยนั้นจะต้องการ โดยบอกความต้องการนั้นผ่านมาทางหมอทรง เมื่อได้เครื่องเซ่นครบถ้วน หมอทรงจะทำพิธีเรียกขวัญ โดยบอกกล่าวให้ผีมารับเอาเครื่องเซ่นไหว้ของมา และเอาขวัญของผู้เจ็บป่วยนั้นกลับคืนมายังร่างเดิม และเอาเครื่องเซ่นไปเป็นสิ่งตอบแทน ซึ่งในการเรียกขวัญนั้น ไม่ได้มีบทสวดที่ชัดเจน เป็นเพียงการบอกกล่าวตามวิธีการของหมอทรงที่จะบอกแก่ผีเท่านั้น โดยพิธีเรียกขวัญ สามารถทำได้ตลอดทั้งปีเมื่อมีเหตุการณ์ร้ายเกิดขึ้นไม่ว่าจะกับตัวบุคคลหรือชุมชน และเมื่อมีเด็กเกิดใหม่ ก็จะเรียกขวัญบอกกล่าวผีให้รับทราบเพื่อจะได้คุ้มครองและปกป้องสิ่งชั่วร้ายออกไปจากบุคคลหรือชุมชน

แนวคิดเรื่องขวัญ หรือวิญญาณ ถือเป็นแนวคิดพื้นฐานของชาวม้ง ที่ให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก ชาวม้งถือว่าชีวิตตั้งมั่นอยู่ได้ก็เพราะมีขวัญ เป็นเครื่องหล่อเลี้ยง และเป็นกระบวนการของชีวิตทั้งหมด การดำเนินชีวิตของชาวม้ง จึงอาศัยขวัญเป็นแรงผลักดัน หากขวัญดี ชีวิตก็มีกำลังต่อสู้และทำงานดูแลครอบครัวได้ หากขวัญเสียหรือขวัญอ่อน ก็จะทำให้ไม่สามารถทำงานสร้างครอบครัวให้เจริญรุ่งเรืองได้ จึงต้องมีพิธีอ้วเน้งเพื่อเรียกขวัญ ให้ขวัญเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงกระบวนการชีวิตต่อไป

³⁷ สัมภาษณ์นายสุริยา แซ่ลี, เมษายน 2553

³⁸ สัมภาษณ์นายสุรินทร์ นทีไพรวัลย์, ผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองหอย, พฤษภาคม 2553

4.2 ความเชื่อที่เป็นแนวคิดเชิงจริยศาสตร์³⁹

ชาวม้งในชุมชนหนองหอยมีหลักการสำหรับดำเนินชีวิตเพื่อให้ชีวิตและชุมชนสังคมมีความอยู่เย็นเป็นสุขและเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่ครั้งบรรพกาล โดยอาศัยความเชื่อเรื่องผีเป็นพื้นฐานและประพฤติปฏิบัติตนตามความเชื่อนั้นมาอย่างต่อเนื่อง หลักการดำเนินชีวิตนี้เองคือแนวคิดเชิงจริยศาสตร์ที่หลอมรวมความเป็นม้งให้อยู่ร่วมกันทั้งกับชาติพันธุ์ตนเองและชาติพันธุ์อื่นได้อย่างสงบสันติ และไม่เบียดเบียน ชาวม้งเป็นกลุ่มชนที่รักสงบ ทำมาหากินอยู่ตามป่าเขา ไม่สมาคมยุ่งเกี่ยวกับคนในสังคมเมืองมากนัก ซึ่งถือเป็นวิถีชีวิตที่เรียบง่ายและสงบสุข

4.2.1 หลักจริยธรรมในการดำเนินชีวิต

ชาวม้งหนองหอยมีหลักปฏิบัติสำหรับเป็นเครื่องนำทางให้ชีวิตอยู่เย็นเป็นสุข และปลอดภัยจากอันตรายต่างๆ มาตั้งแต่ครั้งอดีต ด้วยการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อต่อผีบรรพบุรุษอย่างเคร่งครัด และปฏิบัติตามคำสอนของผู้เฒ่าผู้แก่ซึ่งเป็นผู้อาวุโสประจำหมู่บ้านและชุมชน สำหรับหลักความประพฤติของชาวม้งจะผ่านมาทางพิธีกรรมต่างๆ ทั้งหลักปฏิบัติของสมาชิกในครอบครัว หลักปฏิบัติต่อบิดามารดา หลักปฏิบัติของสามีภรรยา ซึ่งถือเป็นหลักจริยธรรมในการดำเนินชีวิต เราอาจแบ่งหลักความประพฤติที่ชาวม้งพึงกระทำในฐานะสมาชิกของครอบครัว ดังนี้

1) ครอบครัว

ชาวม้งหนองหอยมีศูนย์กลางของชีวิตอยู่ที่ครอบครัว จะเห็นได้ว่าครอบครัวของชาวม้งมีทั้งโลกแห่งผีและโลกแห่งมนุษย์อยู่ในที่ๆ เดียวกัน คือ บ้านหลังหนึ่งจะมีทั้งที่เป็นที่อยู่ของสมาชิกในครอบครัว และที่สิงสถิตของผีทั้งหลายซึ่งมีหน้าที่ปกปักรักษาสมาชิกในครอบครัวให้ปลอดภัยจากความเจ็บป่วยและภัยอันตรายต่างๆ

ชาวม้งไม่มีวัดหรือสถานที่ประกอบพิธีกรรมที่เป็นส่วนรวม สถานที่ประกอบพิธีกรรมก็คือบ้าน โดยเมื่อมีพิธีกรรมใดๆ เกิดขึ้น สมาชิกในครอบครัวก็จะเป็นผู้เตรียมงานต่างๆ โดยมีญาติพี่น้องคอยช่วยเหลือ ซึ่งกิจกรรมลักษณะนี้ยังคงปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน บ้านแต่ละหลังก็จะมีหิ้งบูชา (สื่อก้า) ประจำแต่ละหลัง บ้านของชาวม้งจึงเป็นสัญลักษณ์ระหว่างโลกสวรรค์ (ผี) กับโลกมนุษย์ คือตั้งแต่เพดานบ้านขึ้นไปเป็นโลกสวรรค์ ตั้งแต่เพดานบ้านลงมา

³⁹ สัมภาษณ์บุคคลต่อไปนี้ 1) นายสุรินทร์ นทีไพรวัลย์ ผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองหอย 2) นายชัชวาล เตชะเลิศพนา หมอผี/หมอทรง 3) นายชวา เตชะเลิศพนา 4) นายแดง พนารวัชย์ 5) นายจรัสศักดิ์ เตชะเลิศพนา 6) นายตอง เตชะเลิศพนา 7) นายหิ เตชะเลิศพนา 8) นายเจ้า เตชะเลิศพนา 9) นายสุรชาติ เตชะเลิศพนา 10) นายสุริยา แซ่ลี 11) นายฟ่าง เมธาอนันต์กุล 12) นายหว่าง เตชะเลิศพนา ผู้รู้ในชุมชนและผู้ปฏิบัติตามความเชื่อ โดยสัมภาษณ์ในระหว่างเดือนมกราคม-พฤษภาคม 2553

เป็นโลกมนุษย์ โดยมีเสาหลักกลางบ้านเป็นเสาค้ำระหว่างโลกทั้งสอง หรือที่เรียกว่า เสาค้ำฟ้า ระบบชีวิตทั้งหมดจึงรวมศูนย์อยู่ที่บ้านและเชื่อม โลกมนุษย์กับโลกแห่งผีเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ด้วยเหตุนี้ชาวม้งจึงให้ความสำคัญกับความ เป็นพี่เป็นน้อง ความเป็นญาติและผีบรรพบุรุษ เป็นอย่างยิ่ง

ชาวม้งสอนว่า ไม่เอาน้องเอาพี่ย่อมจะขาดผีบรรพบุรุษ⁴⁰ แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างพี่น้องในครอบครัวกับผีบรรพบุรุษว่าไม่อาจแยกขาดออกจากกันได้ ม้งถือว่าญาติพี่น้องจะต้องรักใคร่กลมเกลียวและสามัคคีกัน เพราะจะทำให้ครอบครัวและชุมชนมีความมั่นคงแข็งแรง และจิตใจเบิกบานเป็นสุข หากพี่น้องคนใดมีงานใดงานหนึ่งแล้วเราไม่ไปช่วยเหลือเลย เวลาเรามีงานเขาก็จะไม่มาช่วยเรา ซึ่งจะทำให้ความสัมพันธ์ทางสังคมเปลี่ยนแปลงไป⁴¹

สำหรับการสร้างครอบครัว จะต้องมีความระมัดระวังในการเลือกคู่ครองเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะฝ่ายชายซึ่งต้องเป็นฝ่ายไปขู่ขอฝ่ายหญิงให้มาร่วมชีวิตกับสาย (แซ่) ตระกูลของตน ถึงกับมีคำสอนว่า แต่งภรรยาต้องดูญาติพี่น้อง หมายความว่า เมื่อเราจะเลือกคู่ชีวิตเพื่อสร้างครอบครัวใหม่ จะต้องดูด้วยว่าญาติพี่น้องเขาเป็นอย่างไร เพราะเราจะมีเชื้อสายเขาอยู่ด้วยครั้งหนึ่ง จึงต้องดูว่า ฝ่ายเขามีความเป็นผู้นำหรือไม่ นิสัยใจคอหรืออัธยาศัยดีหรือไม่ ฐานะทางสังคมเป็นอย่างไร ใจเกียจ หรือติดยาเสพติดหรือไม่ เพราะว่าเมื่อเราเลือกเขาเป็นคู่แล้ว เชื้อสายของเราจะมีพฤติกรรมครั้งหนึ่งเป็นแบบเชื้อสายเขาด้วย ดังนั้น เมื่ออยากได้ภรรยาดีจึงต้องดูญาติพี่น้องของเขาด้วยว่าดีหรือไม่⁴²

2) การเลือกคู่ครองเพื่อสร้างครอบครัว

ชาวม้งเชื่อว่า หากสามีได้ภรรยาดี จะช่วยหนุนให้ชีวิตมีความเจริญก้าวหน้าและช่วยแบ่งเบาภาระครอบครัวได้ เนื่องจากสังคมม้งเป็นสังคมเกษตรกรรม หากได้ภรรยาที่มีความอดทนและขยันหมั่นเพียร ย่อมสามารถทำให้การทำไร่นาเสร็จเร็วขึ้น และที่สำคัญลักษณะนิสัยของภรรยาจะถ่ายทอดไปสู่ลูกหลานด้วย ทำให้ลูกหลานมีความอดทนและขยันหมั่นเพียรเช่นเดียวกัน ลักษณะภรรยาที่ดี คือ เป็นผู้มีความคิด เป็นคนใจเย็น มีความรอบคอบ ขยันขันแข็งในการทำมาหากิน ไม่ดูถูกสามีของตนและญาติสามีของตน ไม่แข่งค่าสามีของตนให้ถึงความฉิบหาย ไม่ปล่อยให้การทำงานค้างค้ำ ตั้งใจทำงาน ภรรยาแบบนี้จะทำให้ชีวิตครอบครัวมีความเจริญรุ่งเรือง

⁴⁰ สัมภาษณ์นายซัวะ เตชะเลิศพนา, กุมภาพันธ์ 2553

⁴¹ นายซัวะเล่าว่า ครอบครัวเป็นพื้นฐานสำคัญมากในการที่จะรักษาแซ่ตระกูลให้ดำรงอยู่ตลอดไป

⁴² ผู้วิจัย : ประเพณีการแต่งงานของชาวม้งเคร่งครัดมาก ห้ามผู้ชายแต่งงานกับผู้หญิงที่มีแซ่ตระกูลเดียวกันอย่างเด็ดขาด

แต่ถ้าเลือกภรรยาไม่ดี คือ เป็นคนหนักไม่เอาเบาไม่สู้ ขี้เกียจ เกียจคำไม่ตกปาก ไม่เชื่อฟังสามี เมื่อสั่งให้ทำอะไรก็ไม่ทำตาม เอาแต่ใจตนเอง จะทำให้เราไม่มีความสุข จะทำลายความรู้สึกและจิตใจของเรา ทำให้เราเสียใจในภายหลัง และไม่สบายใจไปชั่วชีวิต และที่สำคัญจะทำให้การดำเนินชีวิตไม่ราบรื่น มีอุปสรรคปัญหาตลอด ไม่มีความเจริญรุ่งเรือง⁴³

จากแนวคิดดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ภรรยาคือผู้กำจุนชีวิตสามี และมีส่วนสำคัญในการทำให้ครอบครัวเจริญรุ่งเรืองหรือเสื่อมถอยลง ผู้ชายจึงต้องถือว่าการเลือกคู่ครองนั้นเป็นเรื่องใหญ่และต้องพิถีพิถันเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพื่อให้ได้ภรรยาที่ดีมาเป็นคู่ครองและกำจุนชีวิตให้ประสบแต่ความเจริญมั่นคงและอยู่เย็นเป็นสุข

3) ความสัมพันธ์ในครอบครัว⁴⁴

เนื่องจากครอบครัวเป็นรากฐานสำคัญในการดำเนินชีวิต จึงมีหลักความประพฤติที่สมาชิกในครอบครัวพึงปฏิบัติต่อกัน ซึ่งอาจแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

(1) บิดามารดากับบุตร

จากการสัมภาษณ์ผู้รู้ทั้งหลาย มีความเห็นตรงกันว่า บิดามารดาเป็นผู้ที่ลูกทุกคนต้องเคารพสูงสุด ต้องเชื่อฟังท่าน ต้องไม่กล่าวล่วงเกินท่าน ต้องไม่แสดงกิริยาอาการดูหมิ่นหรือไม่ให้เกียรติท่าน และสั่งสอนลูกหลานของเราให้เคารพท่านด้วย ลูกทุกคนพึงระลึกเสมอว่า บิดามารดาเป็นผู้ให้กำเนิดเรา เป็นผู้ให้ชีวิตเรา เราจึงมีชีวิตอยู่รอดได้จนถึงทุกวันนี้ และที่เรามีชีวิตดีได้ก็เพราะบิดามารดาหุบลี้ยงเราให้เป็นคนดี

นอกจากนี้ ชาวเมืองยังสอนให้คนรุ่นใหม่เคารพให้เกียรติคนรุ่นเก่า แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างรุ่นหนึ่งกับอีกรุ่นหนึ่ง คือคนรุ่นหลังจะต้องเคารพให้เกียรติและเชื่อฟังคนรุ่นก่อนเสมอๆ และสืบทอดค่านิยมต่อรุ่นอย่างนี้ตลอดไป โดยต้องไม่ทำลายสายสัมพันธ์ระหว่างรุ่นหนึ่งกับอีกรุ่นหนึ่งอย่างเด็ดขาด⁴⁵

(2) สามีกับภรรยา

ลักษณะสามีภรรยาที่ดีจะต้องช่วยเหลือกันทำงาน คนหนึ่งสั่งอีกคนให้ทำงาน ในการสั่งก็ต้องค่อยๆ สั่ง ต้องใช้อภัยคำวาจาดี และผู้ที่ถูกสั่งก็พึงทำงานนั้นด้วยความเต็มใจ

⁴³ สัมภาษณ์นายจรัสศักดิ์ เตชะเลิศพนา, นายแต่ง พนาวารชัย, และนายตอง เตชะเลิศพนา, กุมภาพันธ์ 2553

⁴⁴ ทศนะผู้วิจัย การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิกในครอบครัวเป็นวิถีวัฒนธรรมของคนไทยโดยทั่วไป และมีหลักคำสอนสำหรับให้ผู้คนปฏิบัติตามในทุกภาคของประเทศ

⁴⁵ สัมภาษณ์นายสุรินทร์ นทีไพรวัลย์, ผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองหอย, นายสุรชาติ เตชะเลิศพนา, และนายสุริยา แซ่ลิ, มีนาคม 2553

สามีภรรยาต้องพึ่งพาอาศัยกัน จึงจะเกิดความเจริญก้าวหน้าในชีวิต ที่สำคัญจะต้องมีความรักต่อกัน เคารพเชื่อฟังและให้เกียรติกัน ชีวิตครอบครัวจึงจะมีความสุข

สังคมนับถือสามีหรือฝ่ายชายเป็นหลัก เมื่อแต่งงานกันแล้ว ฝ่ายหญิง จะต้องเข้ามาอยู่บ้านฝ่ายชาย เพราะฉะนั้นจึงต้องปฏิบัติตนให้เป็นคนดี ไม่ลบหลู่ดูหมิ่นสามี หรือ คำว่าสามีทั้งต่อหน้าและลับหลัง ไม่นินทาสามีให้คนอื่นได้ยิน ตลอดจนขยันเอาการเอางาน ไม่เกียจคร้าน ให้เป็นที่ไว้วางใจของสามี⁴⁶

ชาวม้งเชื่อว่า การแต่งงานครั้งแรกหรือมีภรรยาคนแรกนั้นเป็นสิ่งที่ดี ถ้าไม่จำเป็นก็ไม่ควรเลิกรักกัน เพราะการมีภรรยาคนที่สองย่อมไม่อาจสู้ภรรยาคนแรกได้ การประคับประคองครอบครัวให้อยู่กันอย่างมีความสุข โดยไม่ทะเลาะเบาะแว้งและเอาใจเขามาใส่ใจเรา เป็นเรื่องที่สามีภรรยาจะต้องตระหนกอยู่เสมอๆ เพื่อให้ครอบครัวเจริญรุ่งเรืองต่อไป⁴⁷

(3) พี่กับน้อง

ชาวม้งหนองหอยสอนว่า มีญาติพี่น้องเยอะมีค่ามากกว่ามีเงินมีทอง เพราะเมื่อมีเรื่องมีราวย่อมมีที่พึ่ง สามารถช่วยเหลือกันได้ เขาไม่กลัวคนหนึ่งเขาก็ยอมกลัวอีกคนหนึ่ง ดังนั้น พี่น้องจึงควรรักกันให้มาก อย่ารักเงินมากกว่ารักพี่รักน้อง

ในการอยู่ร่วมกัน ต้องมีบ้างที่พี่น้องทะเลาะกัน แต่ต้องให้อภัย เวลาคนหนึ่งมีเรื่องมีราว หรือมีงานอะไร จะต้องรีบมาช่วยเหลือกัน และอย่านำเรื่องที่ทะเลาะกัน ไปพูดให้ใครต่อใครฟัง อย่าถือเป็นเรื่องสำคัญจนทำให้ครอบครัวร้าวราน เพราะเราเป็นเลือดเนื้อกระดูกเดียวกัน

การนับถือกันให้นับถือกันตามลำดับคนเกิดก่อนเกิดหลัง และนอกจากนี้ ยังให้นับถือผู้ที่มียศูญา มีความสามารถ และในการใช้ชีวิตจะต้องมีความระมัดระวัง ใช้สติปัญญา แก้ไขปัญหา มีจิตใจดีงามและกว้างขวาง ไม่ลำเอียง เป็นคนตรงไปตรงมาและช่วยเหลือกันให้ถึงที่สุด⁴⁸

4.2.2 หลักจริยธรรมสำหรับชุมชน

ชุมชนเป็นศูนย์รวมของกิจกรรมต่างๆ ที่ต้องมีการปฏิสังสรรค์กันอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นการทำงานทั้งในระดับครอบครัว หมู่บ้าน หรือตามที่หน่วยงานของรัฐเข้าไปขอความ

⁴⁶ สัมภาษณ์นายหิย เตชะเลิศพนา, นายสุรชาติ เตชะเลิศพนา, เมษายน 2553

⁴⁷ สัมภาษณ์นายชวา เตชะเลิศพนา, นายแต่ง พนารชย์, นายหิย เตชะเลิศพนา, และนายตอง เตชะเลิศพนา, เมษายน 2553

⁴⁸ สัมภาษณ์นายแต่ง พนารชย์, นายจิริศักดิ์ เตชะเลิศพนา และนายสุริยา แซ่ลี, เมษายน 2553

ร่วมมือ เพราะฉะนั้น ชาวมังจึงมีหลักความประพฤติในชุมชนเพื่อให้ผู้คนปฏิบัติตามและสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

ชาวมังสอนว่า เมื่ออยู่อาศัยในชุมชนเดียวกัน ต้องไม่ขัดแย้งกัน ไม่ไปตั้งข้อรังเกียจคนอื่น ไม่ไปกล่าวหาว่าคนอื่น ไม่ไปเป็นศัตรูหรือสร้างศัตรูกับคนอื่น ไม่หาเรื่องคนอื่นก่อน เขาพูดกับเราจนพูดติดต่อกับเขา เขามิงานหรือกิจกรรมอะไรก็จงรีบเข้าไปช่วยเขา เพราะเมื่อเรามิงานเขาก็จะได้มาช่วยเหลือเรา (น่าจะตรงกับวลีที่ว่า ผูกมิตรดีกว่าสร้างศัตรู)

สำหรับหลักการปกครองนั้น ชาวมังยึดถือผู้อาวุโสเป็นสำคัญ มีการเคารพให้เกียรติผู้อาวุโสตามลำดับรุ่น เวลาในเรื่องมีราวกัน ต้องให้ผู้อาวุโสที่ทุกคนเคารพนับถือเป็นผู้ตัดสินและคำตัดสินนั้นให้ถือว่าเป็นที่สุด จะต้องไม่นำไปเป็นเหตุให้ทะเลาะหรือมีเรื่องมีราวกันอีก และต้องเลียบาดหมางกัน สำหรับการเลือกผู้ปกครองในการตัดสินคดีความต่างๆ จะต้องคัดเลือกจากผู้ที่มีความดี เป็นที่เคารพรักของคนโดยทั่วไป อาจคนเดียวหรือหลายคนก็ได้ ที่ทุกคนในชุมชนเห็นร่วมกันว่าท่านเป็นผู้ที่มีความเที่ยงตรง มีเมตตา และไม่ลำเอียงเข้าข้างฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด สำหรับการตัดสินนั้น หากท่านตัดสินอย่างไร ก็ให้คู่กรณีถือปฏิบัติตามนั้น จะไม่มีการต่อว่าหรือให้ร้ายว่าท่านไม่มีความยุติธรรม ให้ถือว่าคำตัดสินเป็นที่ยุติ⁴⁹

สำหรับผู้นำทางการปกครองจะเป็นคนเฒ่าคนแก่ที่ผ่านโลกมามาก และสร้างชุมชนให้เป็นที่อยู่ที่ดีอาศัยและมีความเจริญรุ่งเรืองมาตามลำดับ ถึงแม้ในปัจจุบันจะมีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านตามแบบอย่างรัฐจัดให้ทำ และมีการเลือกผู้ใหญ่บ้านที่สามารถประสานงานกับทางการได้ แต่ชาวมังก็ยังค้ำชูถือผู้อาวุโสในหมู่บ้านว่าเป็นผู้ปกครองอยู่ และเคารพให้เกียรติท่านเหล่านั้น

หลักจริยศาสตร์ของชาวมังมีการยึดถือตามแบบประเพณี ถือเป็นจริยธรรมในระดับประเพณี ที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาผ่านพิธีกรรมการไหว้ผีบรรพบุรุษ เพราะฉะนั้น หลักแห่งความถูกต้องหรือผิด ดีหรือชั่ว ควรหรือไม่ควร จึงอยู่ที่ประเพณีและตัดสินตามระเบียบแบบแผนที่ประเพณีวางเอาไว้ สิ่งใดถูกต้องกับประเพณีที่เคยปฏิบัติมา สิ่งนั้นถือว่าเป็นสิ่งถูกต้องดีงาม สิ่งใดตรงกันข้ามไม่เคยมีผู้คนในชุมชนเคยปฏิบัติเอาไว้ สิ่งนั้นถือว่าเป็นผิด ในกรณีนี้หลักจริยศาสตร์ของชาวมังจึงถือเป็นหลักจริยธรรมเฉพาะกลุ่ม ไม่ใช่หลักจริยธรรมสากลที่จะใช้ได้โดยทั่วไป และใช้เกณฑ์ตัดสินจริยธรรมแบบสัมพัทธนิยม⁵⁰

⁴⁹ สัมภาษณ์นายสุรินทร์ นทีไพรวัลย์, นายชวะ เตชะเลิศพนา, และนายหว่าง เตชะเลิศพนา, เมษายน 2553

⁵⁰ เกณฑ์ตัดสินจริยธรรมแบบสัมพัทธนิยม เป็นเกณฑ์ตัดสินที่มีกฎเกณฑ์ไม่แน่นอนตายตัว ใช้ได้เฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ไม่สามารถนำเกณฑ์ของกลุ่มหนึ่งมาใช้กับอีกกลุ่มได้

4.2.3 ข้อห้ามที่เป็นจารีตดั้งเดิม

กฎที่เป็นจารีตประเพณี ซึ่งเป็นข้อห้าม (จืด) ที่ชาวม้งในชุมชนหนองหอยนับถือ และปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน คือ

- 1) แซ่ตระกูลเดียวกันจับกันและแต่งงานกันไม่ได้
- 2) ลูกสะใภ้ห้ามขึ้นบนแคร่เหนือกองไฟ
- 3) พ่อห้ามเข้าห้องนอนของลูกชายและลูกสะใภ้
- 4) เด็กห้ามกินเลือดไก่ หัวไก่ และเครื่องในไก่
- 5) ห้ามทำสิ่งใดๆ อันเป็นการลบหลู่บ่อน้ำ เต่าไฟ
- 6) ห้ามข้ามเครื่องมือทำมาหากินต่างๆ เช่น มีด ขวาน ปืน เป็นต้น

ชาวม้งมีการปฏิบัติตามกฎจารีตที่มีกฎข้อห้ามเหล่านี้อย่างเคร่งครัด จะมีบ้างในบางครอบครัวที่มีการติดต่อทำมาค้าขายกับคนพื้นราบ เมื่อได้รับความรู้ใหม่ๆ เข้ามาก็มีการปรับเปลี่ยนแนวทางปฏิบัติตามความเชื่อลดลงไปบ้าง แต่สำหรับบางครอบครัวก็ยังคงยึดถือเคร่งครัดอยู่ เมื่อมีการประพาศจารีตในสังคมชาวม้งก็จะมีการลงโทษด้วยใช้หลักจารีตประเพณี ตั้งแต่การว่ากล่าว ตักเตือนไปจนถึงขับออกจากเผ่า ซึ่งส่วนใหญ่ชาวม้งจะยอมรับกัน เนื่องจากกลัวว่าจะอยู่ร่วมกับคนในชุมชนไม่ได้ และจะถูกชาวบ้านตั้งข้อรังเกียจ และไม่มีใครคบหาสมาคมด้วย⁵¹

4.3 ความเชื่อทางศาสนากับความเชื่อแบบวิญญานนิยม

สำหรับชาวม้งในชุมชนหนองหอย มีทั้งที่นับถือศาสนาพุทธ และศาสนาคริสต์ แต่ในความเป็นจริงแล้ว ผู้ที่นับถือศาสนาพุทธ ไม่ได้ทำบุญตักบาตร หรือประกอบพิธีกรรมตามแบบที่พุทธศาสนิกชนโดยทั่วไปปฏิบัติกัน คือ นับถือศาสนาพุทธตามที่หน่วยงานของรัฐแนะนำเวลาไปทำบัตรประชาชนเท่านั้นเอง

ชาวม้งเข้าใจว่า พระพุทธเจ้าก็คือผีที่ยิ่งใหญ่เช่นเดียวกับผีเจ้า (เทพเจ้า) ที่พวกเขาเคารพนับถือ เพราะฉะนั้น การนับถือผีตามแบบดั้งเดิมก็ไม่ต่างอะไรกับการนับถือพระพุทธเจ้า จึงเลือกที่จะดำเนินวิถีชีวิตตามรูปแบบวิถีวัฒนธรรมดั้งเดิมที่บรรพบุรุษยึดมั่นและสืบทอดต่อกันมา

สำหรับชาวม้งที่หัน ไปนับถือศาสนาคริสต์ ก็จะมีการประกอบพิธีกรรมตามหลักศาสนาคริสต์อยู่บ้าง และมีชาวม้งส่วนหนึ่งตั้งข้อสังเกตหรือมีความเคลือบแคลงใจในผู้ที่นับถือศาสนาคริสต์ เพราะกังวลว่าคนพวกนั้นไม่ยอมรับนับถือผีบรรพบุรุษตามที่ได้ปฏิบัติสืบทอดกันมา แต่ม้ง

⁵¹ สัมภาษณ์นายซัวะ เตชะเลิศพนา, นายเต่ง พนารชัช, และนายชวา เตชะเลิศพนา, เมษายน 2553

ที่เป็นชาวคริสต์ก็ยังคงสืบทอดประเพณีการเช่นไหว้ผีเป็นประจำทุกปี ไม่ได้ทำตัวแปลกแยกออกจากชุมชนแต่อย่างใด

จะเห็นได้ว่า ศาสนาไม่ได้ทำให้วิถีชีวิตของชาวม้งในชุมชนหนองหอยเปลี่ยนแปลงไปแต่อย่างใด ชาวม้งยังคงยึดถือประเพณีดั้งเดิมอย่างต่อเนื่องไม่ขาดสาย และส่งสอนลูกหลานให้ยึดถือประเพณีเหล่านี้ต่อไป ศาสนาในทัศนะของชาวม้ง จึงไม่ใช่แนวคิดแปลกใหม่ที่จะแยกชุมชนม้งให้แตกแยก แต่ดำรงอยู่ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของวิถีม้งเหมือนปกติ แสดงให้เห็นถึงกระบวนการจัดการความสัมพันธ์ทางความเชื่อของผู้เฒ่าผู้แก่ที่เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของชาวม้งได้อย่างดียิ่ง ในการรับกระแสการเลื่อนไหลของวัฒนธรรมภายนอกที่ผ่านเข้ามาสู่ชุมชน ด้วยการปฏิบัติยึดมั่นในประเพณีวัฒนธรรมเดิมเป็นแบบอย่างให้กับคนรุ่นหลัง ได้เรียนรู้และปฏิบัติตาม

ท่ามกลางการกลืนปนของวัฒนธรรมที่หลากหลายซึ่งไหลบ่าเข้าสู่สังคมชาวม้ง การรักษามรดกประเพณีดั้งเดิมให้ดำรงคงอยู่ได้ นับว่าเป็นความเข้มแข็งของชาวม้ง และทำให้ชุมชนม้งยังคงรักษาอัตลักษณ์เฉพาะของตนเองไว้ได้อย่างงดงาม และเป็นต้นแบบสำหรับการศึกษาเรียนรู้ของทุกคนโดยทั่วไป ไม่ว่าจะเป็น นักคิด นักวิชาการ นักวิจัย ผู้รู้ และผู้ที่สนใจจากแห่งแห่งวัฒนธรรมดั้งเดิมทั้งหลาย

4.4 ประเพณีและพิธีกรรมตามความเชื่อ

ประเพณีของชาวม้งในชุมชนหนองหอย ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก ถึงแม้ว่าจะมีการติดต่อกับชาวพื้นราบก็ตาม การที่ได้รับนวัตกรรมใหม่ๆ เข้าสู่ชุมชนชาวม้ง เช่น เครื่องมือเกษตรกรรม การใช้ปุ๋ยเคมี การรับ-ส่งข่าวสารจากโลกภายนอก การขนส่งที่รวดเร็วขึ้นกว่าที่เป็นอยู่เดิม การใช้จ่ายเงินในการซื้อขายแลกเปลี่ยนสิ่งของ รวมทั้งสิ่งอื่นๆ ที่ผ่านเข้ามาในวิถีชีวิตประจำวัน แต่ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับประเพณีความเชื่อของชาวม้งนั้นยังคงเดิมไว้ไม่มีการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะในกลุ่มของชาวม้งผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป

สำหรับประเพณีและพิธีกรรมที่ชาวม้งในชุมชนหนองหอยปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันและกลายเป็นอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น มีจำนวนมาก ดังนี้

4.4.1 ประเพณีฉลองปีใหม่

งานประเพณีฉลองปีใหม่ของชาวม้งหรือที่เรียกว่า “น่อเป็โจ้ว” ซึ่งแปลว่า กินสามสิบ ชาวม้งในชุมชนจะถือเอาวันสุดท้ายคือ 30 ค่ำ ของเดือน 12 ในทุกปีเป็นวันส่งท้ายปีเก่า⁵²

⁵² นายชัชวาล เตชะเลิศพนา กล่าวว่า ปฏิทินของไทยจะนับแบ่งเป็น 2 ช่วง ข้างขึ้นข้างแรม ช่วงละ 15 วัน ตั้งแต่ 1 ค่ำ ถึง 15 ค่ำแต่ของม้งนับจาก 1 ค่ำไปถึง 30 ค่ำ

งานฉลองปีใหม่จะอยู่ในราวปลายเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนธันวาคม ชาวเมืองจะประกอบพิธีกรรมต่างๆ ถัดจากวันส่งท้ายปีเก่าไปอีก 3 วันเป็นวันฉลองปีใหม่ ทุกคนจะหยุดทำงานใน 3 วันแรก โดยชายหญิงทุกคนในหมู่บ้านจะได้สวมเสื้อผ้าชุดใหม่ โดยเฉพาะหนุ่มสาวจะแต่งตัวกันเต็มที่ประดับประดาเครื่องเงินสวยงาม ผู้เฒ่าผู้แก่และเด็กๆ จับกลุ่มกันและร้องรำทำเพลงกันอย่างสนุกสนาน นอกจากนี้จะมีการละเล่นต่างๆ เช่น เล่นลูกข่าง เพื่อใช้ประกอบในการเกี่ยวพาราสีกัน และเล่นลูกข่าง เพื่อความสนุกสนานและเกิดความสามัคคีกันในชุมชน เป็นต้น

ในอดีตชาวเมืองมีวัฒนธรรมแต่งกายเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง แต่ปัจจุบันเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างในบางส่วนตามกาลเวลาและสถานที่ ทั้งชายและหญิงจะมีการแต่งกายทันสมัยมากขึ้น วัยรุ่นมีสวมใส่เสื้อยืดเสื้อเชิ้ต กางเกงยีนส์ หรือเมื่อมาติดต่อกับทางราชการก็จะใส่เสื้อเชิ้ต แต่อาจมีสวมกางเกงแบบใหม่หรือกางเกงแบบเดิมของชาวเมืองปนกันไปบ้างตามโอกาส

ในหมู่บ้านหนองหอยจะมีผู้เฒ่าผู้แก่เพียงไม่กี่คนเท่านั้นที่แต่งกายด้วยชุดประจำเผ่าตลอดทั้งปี นอกนั้นจะสวมใส่เสื้อผ้าปะปนกันบ้าง เช่น อาจเป็นการสวมใส่กางเกงมั้ง เสื้อเชิ้ต ผู้หญิงจะนุ่งผ้าถุงแต่ใส่เสื้อแบบมั้ง ชาวเมืองทุกคนจะมีชุดประจำเผ่ามั้งอย่างน้อยคนละหนึ่งชุด เพื่อเก็บไว้ใช้ในงานพิธีการสำคัญ เช่น วันขึ้นปีใหม่หรืองานแต่งงาน เท่านั้น ทั้งนี้ชาวเมืองให้เหตุผลว่าการทำความสะอาดกว่าชุดแบบใหม่และมีเพียงหนึ่งชุดจึงต้องเก็บถนอมไว้ และราคาของชุดมั้งเมื่อตัดออกมาครบแล้วค่อนข้างมีราคาแพง ในอดีตหญิงจะตัดเย็บด้วยผ้าทอมือใส่ แต่ปัจจุบันผู้หญิงมั้งในหมู่บ้านหนองหอยเลิกตัดเย็บผ้ามั้งแล้วโดยหันไปซื้อเสื้อผ้ามั้งสำเร็จรูปจากตัวเมืองเชียงใหม่มาใส่แทนการเย็บใส่เอง

4.4.2 ประเพณีการเกี่ยวสาว

หลังจากว่างเว้นงานในไร่หรือหลังฤดูเก็บเกี่ยวหนุ่มสาวชาวเมืองจะมีการเกี่ยวพาราสีกันในยามค่ำคืน ซึ่งโดยปกติแล้วชายหนุ่มและหญิงสาวชาวเมืองจะไม่มีการเกี่ยวพาราสีกันในที่สาธารณะหรือต่อหน้าผู้คน โดยเฉพาะผู้ใหญ่ซึ่งถือเป็นการไม่ให้เกียรติผู้ใหญ่การเกี่ยวพาราสีกันจะกระทำในเวลากลางวันได้ก็ต่อเมื่อถึงเทศกาลฉลองปีใหม่ ซึ่งเปิดโอกาสให้หนุ่มสาวมาสนุกสนานรื่นเริงกันด้วยการเล่นโยนลูกข่าง

การไปแอบกระซิบบอกรักกับหญิงสาวของหนุ่มชาวเมืองอาจจะพยายามอยู่หลายครั้ง ซึ่งอาจไม่ประสบความสำเร็จตลอดไป แต่หากฝ่ายสาวมีความพึงใจต่อหนุ่มแล้ว เธอก็จะออกมาพบชายหนุ่มนอกบ้านและพากันไปพลอดรักอยู่ตามสุ่มทุ่มพุ่มไม้จันดึก หรือบางทีอาจอยู่กันจนสว่างได้ผ้าห่มผืนเดียวกัน แต่บางทีก็ว่าหญิงสาวจะยอมร่วมสุขได้หนุ่มอาจจะใช้เวลาหลายคืน แต่หากเนิ่นนานไปเกิน 3 คืน หนุ่มก็จะไม่มาหาหญิงสาวคนนั้นอีกถือว่าเป็นหญิงไม่ดี การมีเพศสัมพันธ์

กันก่อนแต่งงานในสังคมชาวม้งจึงไม่ถือเป็นเรื่องสำคัญ สิ่งที่ยิ่งสำคัญที่สุดคืออย่ากระทำอะไรกันภายในบ้าน เนื่องจากมีความเชื่อว่าจะทำให้ผีเรือน โกรธเคืองและเป็นการผิดศัอย่างมา⁵³

4.4.3 ประเพณีแต่งงาน

รูปแบบการทำพิธีแต่งงาน คือ เมื่อเจ้าสาวมาถึงบ้านเจ้าบ่าวแล้ว เริ่มทำพิธีสะเดาะเคราะห์ให้แก่คู่บ่าวสาว เพื่อให้คู่บ่าวสาวเป็นสามีภรรยาที่ดีต่อกัน โดยที่ผีบรรพบุรุษ ผีบ้าน ผีเรือนสามารถรับรู้จากการกระทำพิธีนี้ จะใช้ไก่ 1 ตัว ฟืนที่ติดไฟ 1 ท่อนเล็กๆ ทำพิธีหน้าประตูผีก่อนที่จะเข้าบ้าน เมื่อเสร็จพิธีคู่บ่าวสาวเดินเข้าบ้านพ่อแม่ เจ้าบ่าวจะทำความเคารพโดยการก้มคำนับแบบพิธีม้ง 2 ครั้ง ให้แก่บุคคลต่างๆ ตามลำดับวันรุ่งขึ้นต้องหาเต่าแก่ไปแจ้งให้พ่อแม่ฝ่ายหญิงทราบ โดยมีเหล่า 1 ขวด ยาเส้นหรือบู่หรี และเช้าวันที่สามจะทำพิธีเรียกขวัญคู่บ่าวสาว

ในกรณีการนุดผู้หญิงไปเป็นภรรยา ก่อนในวันแต่งงานคู่บ่าวสาวจะกลับไปเยี่ยมพ่อแม่ฝ่ายหญิงเพื่อคำนับ ขอขมาที่นำตัวลูกสาวมาโดยไม่ได้ขออนุญาตโดยมีผู้เฒ่าผู้แก่นำไป ส่วนมากจะเป็นตอนเย็นๆ เมื่อไปถึงแล้วจึงเริ่มทำความเคารพผู้อาวุโสตามลำดับ หลังจากขอขมาแล้ว การกินเลี้ยงอาจจะจัดเร็วหรือช้าตามแต่ฐานะทางเศรษฐกิจ หรือขึ้นอยู่กับการตกลงกันหรือพิธี “หย่าป้อเหนียะ” คือ “การซื้อภรรยา” หรือดืมเหล่าจากเงรจาก่าตัวเรียกว่า “ไห่เก” การนุดการหนีตามกันหรือการไปสู้อ เพื่อนำไปสู่การแต่งงานจะถือว่าสมบูรณ์ได้ก็ต่อเมื่อมีการจ่ายสินสอดกันเรียบร้อย แล้ว ซึ่งอาจจะเป็น 1 ปี หรือ 2 ปี หลังจากนุดไปแล้วจึงจะจ่ายค่าสินสอดหมด⁵⁴

พิธีแต่งงาน ส่วนมากชาวม้งหนองหอยจะจัดพิธีในบ้านของเจ้าสาว โดยฝ่ายชายเป็นผู้จัดหาหมูและไก่มาฆ่าเลี้ยงแขกเป็นจำนวนสองเท่าของฝ่ายหญิง จากนั้นก็อัญเชิญผีบ้านมากินไก่เครื่องเช่น เต่าแก่ทั้งสองฝ่ายนั่งดืมเหล่ารับประทานไก่ที่โตะเช่น ไหว้ผีบ้าน ญาติพี่น้องเจ้าบ่าวจะขึ้นพร้อมกันต่อหน้าเต่าแก่ กราบไหว้และวานเต่าแก่ให้จัดการพิธีแต่งงานให้สำเร็จ จากนั้นจะเป็นการกราบไหว้ผีบรรพบุรุษตามลำดับ คือ ผีบรรพบุรุษ ผีเตาไฟ ผีเสาเรือน ผีเตาไฟเล็ก และผีประตูบ้าน เมื่อเสร็จพิธีแล้วเต่าแก่และเจ้าบ่าวก็เตรียมค่าสินสอดมาจ่ายกัน

เงินสินสอด จะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับฐานะทางด้านครอบครัวและข้อตกลงของแต่ละฝ่าย สินสอดนี้บิดามารดาของฝ่ายเจ้าสาวมิได้รับไว้เพียงผู้เดียว จะต้องแบ่งให้ญาติพี่น้องในสัดส่วนที่แตกต่างกันไปแล้วแต่เห็นสมควร เมื่อเสร็จพิธีแต่งงานแล้ว ในวันรุ่งขึ้น บิดามารดาเจ้าสาวจะมอบสินสมรสเช่น วัว หมู ห่วงคอและเสื้อผ้า ให้แก่คู่สมรส โดยผ่านทางเต่าแก่ฝ่ายชาย

⁵³ ศูนย์วิจัยชาวเขา, ประเพณีวัฒนธรรมชาวเขา, 2514 หน้า 12

⁵⁴ สัมภาษณ์นายชัชวาล เตชะเลิศพนา, นายแต่ง พนารชย์, นายช้วน นทีไพรวัลย์ และนายชวา เตชะเลิศพนา, เมษายน 2553

หรืออาจจะมอบเงินสดเท่าจำนวนซึ่งของเป็นการทดแทนก็ได้ ถ้าหากบ้านอยู่ห่างไกลกัน ค่าสินสอดหรือที่ชาววังเรียกว่าเงินซื้อภรรยาณี บิดามารดาฝ่ายชายจะเป็นผู้จัดการหาให้บุตรเอง ปกติสำหรับผู้ที่เคยแต่งงานหรือมีภรรยาอยู่แล้ว เมื่อต้องการแต่งงานอีกจะต้องหาค่าสินสอดด้วยตนเอง สังคมชาววัง อนุญาตให้ผู้ชายมีภรรยาเกินกว่าหนึ่งคนได้ แต่จะต้องอยู่ภายใต้กฎหมายห้ามของชาววัง โดยทั่วไป เช่น ไม่อนุญาตให้แต่งงานในแซ่เดียวกัน โดยในปัจจุบันผู้ชายก็ยังคงมีภรรยามากกว่าหนึ่งคนได้⁵⁵

ในปัจจุบันประเพณีการแต่งงานได้มีการเปลี่ยนแปลงไปบ้าง กล่าวคือ การหมั้นหมายกันตั้งแต่ยังเล็กนั้นมีการปฏิบัติตามน้อยมาก เนื่องจากชาววังในปัจจุบันได้ส่งเสริมให้บุตรหลานเรียนหนังสือให้ได้รับความรู้จากสังคมนาภายนอกเป็นส่วนมาก การเลือกคู่จึงปล่อยให้บุตรหลานเลือกเองมากกว่า แต่ต้องให้ผู้เฒ่าผู้แก่ไปคู่ขอตามประเพณี และยังคงยึดหลักประเพณีเดิมคือการห้ามไม่ให้แต่งงานกับคนในแซ่เดียวกัน ดังนั้นการแต่งงานจะเกิดขึ้นเมื่อหนุ่มสาวมีความพึงพอใจต่อกันแล้วจะมีการส่งเต่าแก่ไปคู่ขอตามประเพณี โดยกำหนดวงเงินค่าสินสอดและนำมาชำระไปพร้อมๆ กันเลย

สำหรับพิธีการแต่งงานนั้น ได้มีการลดขั้นตอนลงเช่นกัน ทั้งนี้เพื่อให้เวลายืดเยื้อเกินไป แต่ยังคงมีการกราบไหว้ผีบ้านผีบรรพบุรุษตามประเพณีเช่นเดิม สำหรับกรณีที่มีการจุดหญิงสาวเพื่อจะมาเป็นภรรยาในในปัจจุบันนี้ยังมีอยู่ แต่น้อยมากเนื่องจากจะมีกฎหมายของบ้านเมืองเข้ามาเกี่ยว จากการเก็บข้อมูลของผู้วิจัยพบว่า หากมีการยุติหรือหญิงหนีตามชายไปทางพ่อแม่และญาติพี่น้องทั้งสองฝ่ายจะมาตกลงกันภายหลัง โดยมีผู้นำหมู่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้านจะเป็นผู้ตัดสิน หากเป็นการจุดโดยฝ่ายหญิงไม่ยินยอม ทางฝ่ายหญิงจะเรียกร้องค่าสินไหมจากทางฝ่ายชายตามจำนวนที่ต่อรองกัน และมีการปรับฝ่ายชายเพื่อนำเงินไปพัฒนาหมู่บ้านด้วยหากฝ่ายชายไม่ยินยอม ทางคณะกรรมการหมู่บ้านก็จะส่งตัวให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองหรือตำรวจดำเนินคดีตามกฎหมายต่อไป แต่ถ้าเป็นกรณีที่ฝ่ายหญิงยินยอมและรักกันนั้น พ่อแม่ ญาติของทั้งฝ่ายหญิงและฝ่ายชายจะมาตกลงกันเกี่ยวกับเรื่องการแต่งงานและสินสอดทองหมั้นในภายหลัง

4.4.4 ประเพณีการเกิด

การตั้งครรภ์มีทั้งแบบปกติ คือเกิดจากคู่สามีภรรยา ซึ่งไม่ได้เป็นปัญหาอะไร แต่บางครั้งหากเกิดขึ้นกับหญิงสาวชาววังที่คบผู้ชายหลายคน และไม่ทราบที่ตั้งครรภ์กับใคร หญิงสาวก็จะบอกให้พ่อแม่ทราบเพื่อจะได้หาทางทำแท้ง แต่หากสามารถบอกชื่อชายหนุ่มคนใดคน

⁵⁵ สัมภาษณ์นายสุรินทร์ นทีไพรวัลย์, ผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองหอย, นายสิทธิศักดิ์ สุวรรณโชติ, ผู้อำนวยการโรงเรียนเจ้าแม่หลวงอุปถัมภ์ 2, เมษายน 2553

หนึ่งได้ ผู้ถูกเอ่ยนามก็จะต้องยินยอมแต่งงานด้วย ถ้าปฏิเสธก็จะถูกปรับเป็นค่าทำคลอด แล้วแต่กรณีไป แต่หากครรภ์แก่ใกล้คลอด หญิงสาวจะคลอดบุตรในบ้านบิดามารดาไม่ได้ ดังนั้นบิดาจะสร้างกระท่อมหลังเล็กๆ ใกล้บ้านเพื่อให้ลูกสาวคลอดบุตร จากนั้น 1 เดือนจึงจะยอมให้เข้าอยู่ในบ้านใหญ่ได้⁵⁶

ชาวม้งหนองหอยเชื่อว่า การตั้งครรภ์เกิดจากผีพ่อแม่ให้เด็กมาเกิด เมื่อเวลาใกล้คลอด หญิงมีครรภ์จะไม่ไปไหนมาไหนโดยลำพัง ต้องมีเพื่อนอยู่ด้วยอย่างน้อยหนึ่งคน การคลอดบุตรโดยทั่วไปจะเป็นไปตามธรรมชาติ สังคมชาวม้งนั้น ไม่มีผู้ทำคลอดในตำแหน่งหมอดำแหยอย่างเป็นการ (ไม่ได้มีประจำ ในลักษณะที่เวลาคลอดต้องไปเรียกหมอดำแหยคนนี้ตลอด) ดังนั้นเมื่อผู้หญิงจะคลอดบุตร นอกเหนือจากสามีแล้ว ผู้ช่วยทำคลอดส่วนใหญ่จะเป็นเพศหญิงโดยเฉพาะมารดาของสามีหรือญาติเพศหญิง ก่อนการคลอดนั้นจะมีการเตรียมต้มน้ำเพื่อเช็ดทำความสะอาดหรือกรรไกรคมๆ ไว้สำหรับตัดสายรก ยาสมุนไพรผสมสมุนไพร และผ้าเช็ดตัวเด็ก ให้หญิงตั้งครรภ์ที่ใกล้จะคลอดบุตรจะนั่งอยู่บนม้านั่งขนาดเล็กหน้าห้องนอน ตัวคลุมด้วยผ้าห่มนอนเอนตัวพึ่งสามี ปิดประตูบ้านห้ามเด็กเข้าไปยุ่งในบ้าน

หลังจากคลอดจะทำความสะอาดเด็ก ตัดรกด้วยกรรไกรหลังจากคลอดออกมาแล้ว หากเป็นชายจะเอารกไปฝังบริเวณเสาตึกล่างบ้าน ซึ่งเป็นผีบรรพบุรุษเรื่องที่เรียกว่าเสาฮัดเหนียว วิญญาณบรรพบุรุษ เนื่องจากเชื่อว่าลูกผู้ชายจะต้องสืบสกุลและรับภารกิจของครอบครัวต่อบิดามารดา หากเป็นหญิงก็จะนำรกไปฝังไว้ใต้เตียงห้องนอนของพ่อแม่เด็ก เหตุผลเพราะชาวม้งเห็นว่าผู้หญิงจะต้องแต่งงานออกเรือนไป⁵⁷

หลังจากนั้นอีก 3 วันจะทำพิธีเรียกขวัญ และตั้งชื่อให้เด็ก แต่ถ้าหากเด็กเสียชีวิตภายใน 3 วันก่อนที่จะทำพิธีเรียกขวัญ ก็จะนำศพไปฝังอย่างง่ายๆ เพราะถือว่ายังไม่เป็นคนโดยสมบูรณ์ แต่ถ้าหากไปคลอดที่โรงพยาบาลก็จะไม่มีการทำพิธีฝังรก แต่จะมีพิธีเรียกขวัญเด็ก

โดยปกติหญิงที่คลอดลูกจะต้องอยู่ไฟ (ไ้) ที่เตาไฟเล็กภายในบ้าน หลังจากทีคลอดแล้วจะต้องกินข้าวกับไก่หรือไข่เป็นเวลา 30 วัน บ้านไหนที่มีการคลอดลูกจะมีเถลว หรือกิ่งไม้สดปักไว้ที่ประตูบ้าน ซึ่งเป็นกรบอกให้รู้ว่าบุคคลภายนอกห้ามเข้า หากมีเรื่องจำเป็นก็ต้องปฏิบัติให้ถูกต้อง เช่น ถอดรองเท้า ถอดหมวก ปลดถุงขามออกก่อน เป็นต้น แต่ในปัจจุบันนี้หลายแห่งได้คลายความเคร่งครัดในข้อปฏิบัติเหล่านี้ลงมากแล้ว เมื่อครบกำหนดก็เป็นอันสิ้นสุดการอยู่ไฟ⁵⁸

⁵⁶ สมัย สุทธิธรรม, สารคดีชนกลุ่มน้อยบนพื้นที่สูง “แม่่ว”, 2541 หน้า 42

⁵⁷ ชูพินิจ เกษมณี, คู่มือการปฏิบัติงานกับชาวเขาเผ่าแม่่ว, 2527 หน้า 35

⁵⁸ สมัย สุทธิธรรม, สารคดีชนกลุ่มน้อยบนพื้นที่สูง “แม่่ว”, 2541 หน้า 42

ส่วนการทำคลอดที่บ้านหรือในหมู่บ้านนั้น ไม่มีประมาณสิบกว่า ปีมาแล้ว สำหรับผู้ทำคลอดนั้นจะเป็นผู้เฒ่าผู้แก่ที่มีความรู้ในการทำคลอดหรือญาติๆ ของฝ่ายหญิง หมู่บ้านหนองหอยเคยมีผู้ทำคลอด แต่ในปัจจุบันก็ไม่ได้ทำคลอดอีกแล้ว เนื่องจากปัจจุบันการคมนาคมสะดวก หญิงตั้งครรภ์จึงไปฝากท้องที่โรงพยาบาลและไปคลอดลูกที่โรงพยาบาลทั้งหมด⁵⁹

4.4.5 พิธีสำคัญสำหรับชาวเมืองหนองหอย

สำหรับพิธีกรรมหลักๆ ที่มีการกระทำกันในปัจจุบัน มีดังนี้

1) พิธีอ้วนึ่ง (พิธีเกี่ยวกับการเรียกขวัญ หรือขับไล่อาเพศที่เกิดขึ้นในครอบครัวหรือชุมชน)

2) พิธีศพ

3) พิธีเลี้ยงผีประจำเสาบ้าน

1) พิธีอ้วนึ่ง

พิธีอ้วนึ่ง ถือเป็นพิธีสำคัญของชาวม้งในชุมชนหนองหอยและชาวม้งโดยทั่วไป ในกรณีที่มีคนเจ็บป่วย ก็จะทำให้หมอทรงประกอบพิธีอ้วนึ่ง เพื่อแลกเปลี่ยนหรือวิญญาณของสัตว์คือ หมู ไก่ หรือวัว กับขวัญหรือวิญญาณของคนเจ็บให้กลับคืนสู่ร่าง ส่วนในกรณีที่เกิดสิ่งไม่ดีหรืออาเพศหรือจีด (ข้อห้าม สิ่งต้องห้าม) ขึ้นในครัวเรือนหรือในชุมชน เช่น อยู่ดีๆ มีเลือดตกตามหมู่บ้าน มีสัตว์มีพิษ เช่น งู หรือตะขาบ เข้ามาในบ้าน ถือว่าเป็นลางร้าย เป็นสิ่งอัปมงคล จะต้องประกอบพิธีอ้วนึ่ง เพื่อให้ผีบิดเป่าล้างชั่วร้ายออกไปจากครัวเรือนหรือชุมชน⁶⁰ พิธีอ้วนึ่งจะทำใน 2 ลักษณะ ดังนี้

(1) พิธีอ้วนึ่งมัดคู้

พิธีอ้วนึ่ง หรือ อ้วนึ่งมัดคู้ คือ พิธีเลี้ยงผีหรือเช่น ไหว้ผี เป็นพิธีที่ถูกจัดขึ้นจากความเชื่อเมื่อมีคนเจ็บป่วยเรื้อรัง ที่ชาวม้งเชื่อว่าอาการที่เกิดขึ้นมาจากการกระทำความผิดบ่อยๆ ซึ่งเป็นต้นเหตุให้ผีไม่พอใจและลงโทษด้วยการให้เกิดโรคร้ายต่างๆ ญาติพี่น้องของผู้ที่ถูกลงโทษก็จะไปหาหมอผีเพื่อประกอบพิธี

พิธีอ้วนึ่งมัดคู้ เป็นการเข้าทรงของหมอผี โดยมีขั้นตอนของพิธีกรรม ดังนี้ เริ่มด้วยการนำลวดมาขดให้เป็นรูปร่างกลมแล้วนำลูกกระพรวนไปติดไว้รอบวงประมาณ 10 อัน หมอผีจะกำวงลวดดังกล่าวไว้อย่างเหนียวแน่น โดยนั่งอยู่บนที่นั่ง (ตั่ง) จากนั้นก็จะนำผ้าดำมาคลุมศีรษะและหย่อนขาลงบนพื้นดินที่โรยด้วยเกลือเผาพร้อมกับบริกรรมคาถาประมาณ 4 – 5 นาที

⁵⁹ สัมภาษณ์นายสุรินทร์ นทีไพรวัลย์, ผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองหอย และนายบุญเท่ง โกสินทร์, เมษายน 2553

⁶⁰ สัมภาษณ์นายสุรินทร์ นทีไพรวัลย์, ผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองหอย และนายบุญเท่ง โกสินทร์, พฤษภาคม 2553

จากนั้นหมอผีจะมีการเริ่มสั้นที่ละน้อย และค่อยๆ สั้นแรงมากยิ่งขึ้น มีการกระที่บพื้นดินและหมอผีจะเดินไปรอบๆ คนไข้ หมอผีจะถามคนไข้ว่าไปถูกอะไรทำไม และสั่งให้ไปหาหมามาให้เร็ว ชาวเมืองที่อยู่รวมภายในพิธีก็จะไปช่วยกันจับหมามาผูกไว้บริเวณบ้าน แล้วหาเครื่องเช่น ไหว้ผี ประกอบไปด้วยกระดาษเงินและธูปนำไปวางไว้บนโต๊ะที่อยู่กลางบ้าน แล้วนำหูกามาผูกเป็นสายสัญญาณ จากนั้น หมอผีจะไปตั้งเครื่องบริเวณประตูทางเข้าบ้านพร้อมกับเรียกผีตัวต้นเหตุที่ทำให้คนเจ็บป่วยมา แล้วจึงทำการนำหมามาเพื่อเป็นการเช่นไหว้ผี เป็นอันเสร็จพิธี เมื่อเสร็จพิธีกรรมทั้งหมดแล้ว เจ้าภาพก็จะตัดขาหมูหน้าออก 1 ขามอบให้หมอผีนำไปกิน ส่วนที่เหลือก็จะนำมาทำเป็นอาหารกินกันสำหรับผู้ที่มาช่วยงาน ในบางครั้งก็จะใช้ไก่ตัวผู้สีแดงและมีหงอนสีแดงแทนหมู การที่หมูหรือไก่ถูกฆ่านั้นก็เพื่อแลกเปลี่ยนกับวิญญาณของคนที่เจ็บป่วย⁶¹

(2) พิธีอ้วนังมัวเต๋อ

พิธีอ้วนังมัวเต๋อ เป็นพิธีกรรมของชาวม้งเกี่ยวกับการแก้ความเจ็บไข้ได้ป่วยตามปกติ ที่เกิดขึ้นภายในครอบครัว ซึ่งมีขั้นตอนการเตรียมพิธีและเตรียมอุปกรณ์สิ่งของต่างๆ ดังนี้

1. กระดาษรูปจำนวน 1 กระดาษ
2. ถ้วยน้ำชาจำนวน 2 ถ้วย
3. กระดาษที่ตัดลายสำเร็จแล้ว (สำหรับวางพาดที่บ่าของผู้ป่วย)
4. ถ้วยน้ำที่ใส่เหรียญบาทไว้ภายในถ้วย
5. ไก่จำนวน 1 ตัว สำหรับการประกอบพิธีกรรมให้กับบุคคลเพียงคนเดียว
6. หมูจำนวน 1 ตัว สำหรับการประกอบพิธีกรรมเป็นครอบครัว
7. กระดาษเงินผี

ขั้นตอนของพิธีอ้วนังมัวเต๋อ มีดังนี้

1. เริ่มต้นด้วยการไปขอหมอผีให้มาประกอบพิธีกรรม เมื่อหมอผีรับทำพิธี เจ้าของบ้านต้องมาจัดเตรียมโต๊ะสำหรับประกอบพิธี และเตรียมบริเวณบ้านให้เป็นระเบียบเรียบร้อยสะอาดตา
2. เมื่อหมอผีมาถึงจะประกอบพิธีกรรมภายนอกตัวบ้านก่อนด้วยการตีโหม่งพร้อมกับบริกรรมคาถา
3. จากนั้นหมอผีจะเข้ามาประกอบพิธีกรรมภายในบ้าน ด้วยการตีโหม่งพร้อมกับบริกรรมคาถาอยู่เช่นเดิม

⁶¹ สัมภาษณ์นายซั่ว เตชะเลิศพนา, นายจรัสศักดิ์ เตชะเลิศพนา และนายซั่ว นทีไพรวัลย์, พฤษภาคม 2553

4. หมอผีจะเป็นผู้เลี้ยงตาย โดยการใส่เขาควายหรือไม้ไผ่ผ่าซีก และหมอผีจะเป็นผู้บอกให้เจ้าของบ้านทราบว่าจะต้องใช้สิ่งใดบางเป็นเครื่องประกอบในพิธีกรรม

5. จากนั้นหมอผีจะกำหนดให้ผู้ป่วยมายืนตรงกลางบ้าน โดยจะมีผู้จับไก่ออยู่ทางด้านหลังของผู้มารักษา และหมอผีจะเดินตีโหม่งไปรอบๆ ตัวของผู้ป่วยประมาณ 2 – 3 รอบพร้อมๆ กับการบริกรรมคาถา

ในขณะที่หมอผีกำลังประกอบพิธีอยู่นั้นจะยังไม่มีการฆ่าไก่ จนกว่าหมอผีเดินไปรอบๆ ผู้ป่วยเสร็จเรียบร้อยแล้วจึงจะตั้งไก่อไปฆ่า จากนั้นจึงใส่เขาควายหรือไม้ไผ่ที่ทำการเลี้ยงตายไปและเลือดของไก่อื่อนำมาแตะที่หลังของผู้ป่วย เพื่อให้ไก่อนำเอาโรคภัยไข้เจ็บออกไปจากผู้ป่วย ซึ่งก็เป็นไปตามประเพณีความเชื่อ จึงจะถือว่าเสร็จครบขั้นตอนพิธีกรรม

สำหรับพิธีอัญเชิญมั่วเตอให้กับผู้ป่วยทั้งครอบครัว หมอผีจะกำหนดให้ใช้หมูและไก่อ่างละ 1 ตัว โดยหมอผีจะนำผ้าและด้ายมัดตัวหมูไว้และบังคับให้หมูเดินวนไปรอบๆ สมาชิกของครอบครัว จากนั้นหมอผีจะนำเอาผ้าและด้ายไปวางไว้ที่โต๊ะพิธี แล้วเริ่มทำการตีโหม่งและเดินไปรอบๆ สมาชิกภายในครอบครัวพร้อมกับบริกรรมคาถาจนเสร็จพิธีกรรม ก็จะสั่งให้ทำการฆ่าหมูและไก่ และนำเขาควายหรือไม้ไผ่ที่ใช้ในการเลี้ยงตายและเลือดหมู แล้วนำไปแตะสมาชิกทุกคนในครอบครัว ต่อด้วยการแตะเลือดไก่อื่อนำไปแตะสมาชิกทุกคนในครอบครัว หลังจากเสร็จสิ้นพิธีกรรม หมอผีจะผูกข้อมือด้วยด้ายเส้นที่ผูกกับตัวหมูนั้น จากนั้นเจ้าบ้านจะต้องทำการแบ่งหมูให้กับหมอผีในส่วนที่เป็นหัวกับขาหน้า 1 ขา ส่วนที่เหลือก็จะนำหมูและไก่อมาทำเป็นอาหารเลี้ยงเพื่อนบ้านที่มาร่วมงาน⁶²

2) พิธีศพ

ชาวม้งหนองหอยเชื่อว่าการตายเป็นเรื่องใหญ่ที่สุด ชาวม้งทุกคนจึงจะต้องหยุดงานมาช่วยเหลือกันอย่างเต็มที่ ในพิธีศพของชาวม้งนั้น ถ้าเป็นพิธีศพเด็ก พิธีกรรมจะไม่ใหญ่โตและยุ่งยากเท่ากับงานศพของผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน ชาวม้งจะเก็บรักษาศพไว้ให้นานที่สุดถึง 15 วัน ชาวบ้านทุกคนจะอยู่ช่วยงานกัน โดยตลอดด้วยความขยันขันแข็งตามที่เจ้าภาพได้ขอร้องให้ทำ ไม่ว่าจะเป็นงานหนักหรืองานเบา เจ้าภาพแทบจะไม่ต้องยุ่งกับการทำงานใดๆ นอกจากแสดงถึงความเศร้าโศกเสียใจ และคร่ำครวญร้องไห้ ภรรยาทั้งหมดของผู้ตายจะยืนข้างศพคร่ำครวญร่ำไห้ มือของภรรยาจะแตะที่ศพอยู่ตลอดเวลาเหมือนกับว่าจะไม่ยอมให้พลัดพรากจากกันไป และต้องคอยปิดไล่แมลงวันที่จะบินมาตอมศพด้วย ผู้ใดที่ไม่มีหน้าที่อื่นใดก็จะมาเฝ้าแสดงการร่ำไห้ด้วย ซึ่งแสดงออกด้วยความบริสุทธิ์ใจ

⁶² สัมภาษณ์นายซัว เตชะเลิศพนา, นายจรัสศักดิ์ เตชะเลิศพนา และนายซัว นทีไพรวัลย์, พฤษภาคม 2553

หลังจากพิธีกรรมเกี่ยวกับศพเสร็จสิ้นแล้ว ญาติผู้ตายก็จะนำข้าวปลาอาหารไปส่งให้แก่ผู้ตายเพียงแค่ระยะครึ่งทางของหลุมฝังศพ วันรุ่งขึ้นก็จะนำข้าวปลาอาหารไปส่งเป็นระยะก่อนทาง โดยนำไปวางไว้ ณ ที่ใดที่หนึ่ง จนกระทั่งถึงวันที่ 3 จึงจะสามารถนำข้าวปลาอาหารไปวางให้ได้ถึงหลุมฝังศพ จากนั้นญาติของผู้ตายจะช่วยกันหาค้อนหินมาเรียงซ้อนกันให้สูงประมาณ 1 ฟุต ตามความยาวของหลุมศพอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อยและปิดกวาดทำความสะอาด หาใบไม้มาวางเพื่อเป็นการกันแดดกันฝน รวมทั้งทำรั้วกันบริเวณหลุมศพอีกด้วย⁶³

3) พิธีเลี้ยงผีประจำเสาบ้าน

พิธีเลี้ยงผีประจำเสาบ้าน เป็นอีกพิธีกรรมหนึ่งที่ชาวม้งในชุมชนหนองหอยปฏิบัติกันมาอย่างยาวนาน พิธีกรรมดังกล่าว เริ่มต้นด้วยการบอกกล่าวเชื้อเชิญชาวบ้านให้ไปชุมนุมร่วมงานกันที่บ้านเจ้าภาพ นำหมูตัวเมียมาฆ่าแล้วจึงก่อไฟที่ตรงบริเวณกลางบ้าน นำเอาหมูที่ย่างไฟทั้งขน จนกระทั่งขนหลุดออกจากตัวหมูหมด ชาวบ้านจะช่วยกันชำแหละแบ่งหมูออกเป็น 4 ชิ้นใหญ่ๆ แยกเอาเนื้อหมู ใส้หมู นำไปต้มในกระทะใบบัวใบใหญ่ เมื่อเนื้อหมู ใส้หมูสุกแล้ว ก็จะทำการแบ่งใส่ภาชนะอย่างละเท่าๆ กัน เพื่อแจกจ่ายให้แก่ผู้มาร่วมพิธีกรรมจนครบทุกคน

พิธีเลี้ยงผีประจำเสาบ้านจะทำกันทั้งวัน หมอผีจะประกอบพิธีสวดตลอดเวลาทั้งวัน โดยหมอผีจะทำพิธีส่งมอบวิญญาณหมูตัวเมียให้กับผีเสาบ้าน เพื่อให้หมูตัวเมียไปเป็นภรรยาของผีเสาบ้าน สิ่งที่สำคัญในพิธีเลี้ยงผีประจำเสาบ้าน คือ การตัดกระดูกกรามขากรรไกรของหมูตัวเมีย ทำการต้มและล้างให้สะอาด นำไปผูกติดกับเสาบ้านส่วนบน ผู้คนที่มาร่วมงานเลี้ยงฉลองการแต่งงานของผีเสาบ้านกับวิญญาณหมูตัวเมีย จะร่วมกันอัญเชิญผีประจำเสาบ้านลงมากินอาหารร่วมกันกับชาวบ้าน ในขณะที่เดียวกันก็จะมีการต้มเลือดหมูใส่ข้าวเพื่อแบ่งปันกันกินทุกคน⁶⁴

บทสรุป

ความเชื่อของชาวม้งมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวม้งเป็นอย่างมาก โดยความเชื่อดังกล่าวหลอมรวมจนกลายเป็นประเพณีวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน และเป็นแนวคิดที่มีความละเอียดลึกซึ้ง สามารถจัดเข้าในหลักสากลปรัชญา คือ แนวคิดที่เป็นอภิปรัชญา กับแนวคิดที่เป็นจริยศาสตร์ได้

⁶³ สัมภาษณ์นายชวะ เตะตะเลศพนา, นายชัว นทีไพรวัลย์, นายสุรินทร์ นทีไพรวัลย์ และนายชวา เตะตะเลศพนา, เมษายน 2553

⁶⁴ สัมภาษณ์นายชวา เตะตะเลศพนา, นายจิริศักดิ์ เตะตะเลศพนา และนายแตง พนารวัชย์, เมษายน 2553

สำหรับแนวคิดความเชื่อเชิงอภิปรายของชาวม้ง คือ ความเชื่อเรื่องชีวิต เรื่องธรรมชาติ และโลก และสิ่งเหนือธรรมชาติทั้งหลาย โดยชาวม้งเชื่อว่า โลกและสิ่งมีชีวิตทั้งหลายรวมถึงมนุษย์ ถูกสร้างโดยเซ้า (เทพเจ้า) ซึ่งเป็นผีที่ยิ่งใหญ่และมีฤทธิ์อำนาจมาก โดยเซ้าได้สร้างโลกมนุษย์และโลกแห่งผีขึ้นมาพร้อมกัน และมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันผ่านการเช่นสรวงบูชา โดยใช้ตัวแทนหรือหมอทรง ในการบอกกล่าวหรือนำสารจากผีมาสู่มนุษย์ว่าผีต้องการอะไร และนำความเดือดร้อนหรือความต้องการของมนุษย์ไปสู่ผีเพื่อให้ผีบิดเป่าช่วยเหลือ ซึ่งการเช่นสรวงบูชาจะต้องนำสัตว์ฆ่าสังเวยเพื่อแลกเปลี่ยนกับความต้องการให้สมกับที่ตั้งความหวังเอาไว้

ชาวม้งเชื่อว่าผีกับมนุษย์ผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพียงแต่ปรากฏในรูปลักษณะที่แตกต่างกัน แต่เชื่อม โยงกันผ่านขวัญ หรือวิญญาณ ซึ่งขวัญคือกระบวนการชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย เมื่อเกิด ขวัญจะต้องมีความสมบูรณ์แข็งแรงจึงจะประสบความสำเร็จในชีวิต หากขวัญเสีย หรือขวัญอ่อน ย่อมเป็นอันตรายและอาจทำให้เสียชีวิตได้ จึงต้องประกอบพิธีอ้วเน็งเพื่อเรียกขวัญให้กลับคืนมา เมื่อตายขวัญก็จะแบ่งเป็นสามภาค ภาคแรกจะเป็นผู้นำผลการกระทำใน โลกมนุษย์ไปตัดสิน ภาคสองจะไปอยู่กับผีบรรพบุรุษ และภาคสามไปอยู่ ณ หลุมฝังศพ ทั้งหมดนี้คือวงจรชีวิตที่เป็นแนวคิดความเชื่อของชาวม้งที่จัดเป็นแนวคิดเชิงอภิปราย

สำหรับแนวคิดเชิงจริยศาสตร์ของชาวม้ง มีรูปแบบเป็นจริยธรรมในระดับประเพณี คือ พิจารณาตัดสินความดี ความชั่ว ความถูก ความผิด ความควร ความไม่ควร ว่าอยู่ที่ชุมชนเคยปฏิบัติมาก่อนหรือไม่ หมายความว่า การกระทำใดๆ ก็ตามของเรา จะถือว่าถูกต้องดีงามก็ต่อเมื่อมีการปฏิบัติตามแล้วโดยผู้คนที่ทั้งหลาย แต่ถ้าการกระทำใด ไม่ปรากฏว่ามีผู้ใดเคยปฏิบัติมาก่อน การกระทำนั้นถือว่าเป็นสิ่งผิด ไม่ควรทำ ซึ่งเกณฑ์ดังกล่าวถือเป็นเกณฑ์ตัดสินแบบสัมพัทธนิยม

ชาวม้งยึดถือและปฏิบัติตามกรอบที่ผู้อาวุโสทั้งหลายอบรมสั่งสอนเป็นอย่างดี ทั้งการเคารพต่อบิดามารดา การเคารพผู้อาวุโสตามลำดับรุ่น การปฏิบัติต่อพี่น้องด้วยความรักความสามัคคี การให้เกียรติกันระหว่างสามีภรรยา การร่วมกันดูแลเอาใจใส่ต่อคนอื่นภายในชุมชน การไม่ทะเลาะเบาะแว้ง การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การมีน้ำใจ และการยอมรับคำตัดสินของผู้อาวุโสในฐานะผู้ปกครองสูงสุดของชุมชน

สำหรับในเรื่องประเพณีและพิธีกรรมนั้น ชาวม้งในชุมชนหนองหอยได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างเคร่งครัด เพื่อรักษาประเพณีวัฒนธรรมประจำถิ่นไม่ให้เลือนหายไป และกลายเป็นอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มที่โดดเด่นเป็นอย่างยิ่ง สำหรับให้ผู้คนที่หลากหลายเข้ามาศึกษาเรียนรู้ถึงประเพณี วัฒนธรรมเหล่านี้ ที่สำคัญประเพณีวัฒนธรรมตามความเชื่อที่เป็น โลกทัศน์เหล่านี้เองที่หลอมรวมให้ชาวม้งอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุขและรักษาความเป็นชาติพันธุ์มาได้จนถึงทุกวันนี้